

KIRKEGÅRDEN

November 2011

31. årgang

6

HTF finder altid en løsning

Vores store produktprogram sikrer altid den rigtige løsning til den rigtige pris. Ring til Danmarks største leverandør af køretøjer til kirkegårde, både når det gælder salg, service og reservedele.

MINILAST - en HTF klassiker

Minilast er et sikkert og stabilt produkt, som med de mange udbygningsmuligheder kan bruges til mange forskellige opgaver. Fås med enten el, benzin eller diesel motor.

NYHED

EVO - nyt tiltag fra HTF

48V el motor som udnytter batterierne optimalt. Evo bærer op til 1400 kg nyttelast og har en rækkevidde på op til 100 km på én opladning.

Stort udvalg - Transporter - Løvsuger - Redskabsbærer Ring og forhør!

Løvsuger MK6

Superstærk løvsuger løsning, også når pladsen bliver trang. Top effektivt filtersystem sikrer et godt og sundt arbejdsmiljø.

Farmertruck

En robust og stærk maskine. 500 kg nyttelast. Hastighed ca. 15 km/t. El eller benzin motor.

Landsdækkende salg og service

Ring efter uforpligtende konsulentbesøg eller kontakt en af vore salgskonsulenter for rådgivning.

Fyn/Sjælland: Christian Nissen: 40 34 54 66

Jylland: NY konsulent Morten A. Dysted: 20 92 97 10

HTF A/S
Virkelyst 66
Gjellerup
DK-7400 Herning

www.htf-as.dk
Phone +45 97 11 64 66
Fax +45 97 11 90 54
htf@htf-as.dk

INDHOLD

s. 04	Indtryk fra FDK's og DKL's Årsmøde 2011
s. 10	Status på filterinstallationerne på de danske krematorier
s. 14	Skibssætning på Assistenskirkegården i Odense
s. 18	Forsøg med metanolkøretøjer på Holstebro Kirkegårde
s. 21	"Heden" - en afdeling på Østre Kirkegård i Brande
s. 24	Nordisk Lederseminar 2011
s. 28	ASCE - Association of Significant Cemeteries in Europe
s. 30	Inspirationsudstilling på Vinderød Kirkegård
s. 33	Fra Kirkeministeriet - Kirkeuddannelse.dk
s. 34	Viden om træer
s. 38	Profil - Jørn Skov
s. 41	"En god stauede til kirkegården" - Lådden Løvefod
s. 43	Lavteknologi, der virker! - 4-hjulet trækvogn som katafalk
s. 44	Kort nyt
s. 46	Kalender

FORSIDE

Forsidepigen står på Vinderød Kirkegård, hvor hun indgår som en del af udstillingen "Kunst på kirkegården". Udstillingen åbnede d. 29. september og kan ses de kommende 2 år. Du kan læse mere om udstillingen inde i bladet.

REDAKTION

Redaktør:

Lene Halkjær Jensen,
Humblebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 - Fax 4919 1142
E-mail: lene.bladet@mail.dk

Jens Dejgaard Jensen,
Silkeborg Kirkegårde og Krematorium
Tlf. 2393 9300
E-mail: jdj@hvejsel.eu

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 - Fax 4586 4157
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Redaktion:

Jens Zorn Thorsen,
Vejle Kirker og Kirkegårde
E-mail: jeztho@gmail.com

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
E-mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Layout og tryk:

Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Tommy Christensen,
Svendborg Kirkegårde og Krematorium
E-mail: tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Asger Christensen,
Hørsholm Kirkegård
E-mail: asger@hoersholmkirkegaard.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 1, 2012 sendes til lene.bladet@mail.dk senest d. 30. december 2011
Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

INDTRYK FRA FDK'S OG DKL'S ÅRSMØDE 2011

Tekst og foto af KIRKEGÅRDEN's redaktion

Årsmødet i 2011 havde 94 deltagere og de faglige indslag blev leveret af en bred vifte af foredragsholdere. Rammen var Best Western Golf Hotel, beliggende tæt på centrum og søerne i Viborg.

Efter velkomsten ved Klaus Frederiksen og Allan West, blev årsmødeprogrammet indledt med en præsentation af det nye program til administration af flerårige gravstedsaftaler.

Gravsteds og kapitaladministrationssystemet GIAS

Stiftskontorcheferne Bodil Abildgaard fra Viborg Stiftsadministration og Jette Madsen fra Aarhus Stiftsadministration præsenterede - som de to gennemgående figurer og medlemmer af styregrupperne - projektet.

Kapitalforvaltningsprogrammet skal fornyes; herunder

den administrative drift og arbejdsgangene. Der er udviklet to helt nye programmer til formålet:

Kapitaladministrationssystemet KAS, som er under udvikling i KMD og

Gravstedsadministrationssystemet GIAS, som udvikles af Brandsoft. De nye programmer skal være operative den 1. september 2012, samtidig med taksternes implementering.

GIAS skal om nogle år udvikles til at forbrugeren skal kunne sidde derhjemme og betale for sit gravsted med dankort. Men mellemløsningen for i morgen er et åbent GIAS system med en intelligent blanket, koblet op på takstsystemet. Blanketten sendes til et faktura center i Stiftsadministrationerne i Viborg og Århus, betalingen registreres og momsens sendes ud til kirkegårdene. Mens kapitalernes indkomne renter udtages til menighedsråde-

ne. Borgerne vil således helt undgå at modtage blanketter.

Provstiuvalgene får fremover ansvaret for vedligeholdelsen af taksterne. Og allerede fra den 30. april 2011 udbetaltes hjemfaldende gravstedskapitaler kvartalsvis.

Mindre sogneenheder kan, efter behov, indgå aftale om hjælp til indtastning af aftalerne, med andre sogne eller kirkegårdsforvaltninger.

Projektet blev modtaget med interesse, men også skepsis i forhold til gravsteder med obligatorisk vedligeholdelse: I f.eks. Helsingør og Roskilde Stifter, indgås aftaler om obligatorisk vedligeholdelse uden den omfattende registrering, som GIAS systemet indebærer. Overgangen til GIAS vil derfor medføre et øget tidsforbrug til registreringens indtastninger for kirkegårdene i disse stifter. Aftalernes indhold er forskellige og kan f.eks. som i Roskilde indeholde udgiften til urnenedsættelsen.

Det nye udvalg skal i løbet af efteråret forsøge at nå frem til en løsning, der tilgodeser alle parter og ikke mindst medvirker til entydighed og forenkling.

Plantesygdomme på kirkegårdene

Hortonom Poul Erik Brander med en botanisk magistergrad fra Londons universitet, har gennem 40 år ledet forskerarbejdet med udvikling og selektion af landskabs- og haveplanter ved Danmarks Jordbrugsforskning, nu en del af Århus universitet. Han driver i dag orangeriet Nandina ved Skørping med planteskole, planteudvikling og detailhandel.

En lang række buske og træer af betydning for kirkegårdene, blev gennemgået med sans for kuriositeter og inspirerende oplysninger. Her et lille uddrag:

Om Lind viser det sig at den meget anvendte småbladet lind: *Tilia cordata* har det svært, hvorimod forskning har bevist at den storbladede lind: *Tilia platyphyllos* klarer sig bedre i det danske klima. Ask: *Fraxinus excelsior* lider for tiden af toptørhed. *Fraxinus americana* og *Fraxinus pennsylvanica* er gode alternativer, men bliver kun 10 m høje. Buksbom: *Buxus sempervirens* blev hårdt angrebet i foråret af svampen *Cylindrocladium buxicola* og adskillige kilometer hække er gået til i 2011 på bl.a. nogle af de Københavnske kirkegårde. Svampen smitter via grenaffald og skal holdes nede. Den trives for godt i kompost. *Buxus microphylla* er mere resistent overfor svampeangreb. *Yderligere oplysninger om ca. 60 af de mest anvendte buske og træer i Danmark kan findes i bogen "Træer og buske i by og land" af Poul Erik Brander – tegninger af Signe Moos Andersen – Forlaget Grønt Miljø.*

Hvor er vi på vej hen?

Dette kunne have været den korte overskrift på paneldebatten i stedet for "Begravelser og urnenedsættelser – Prispolitik. Hvad kommer større afstande mellem krematorier til at betyde? Hvad er de etiske – miljømæssige – økonomiske fordele/ulempes ved stordrift?"

Biskop Peter Fischer-Møller, Roskilde, en af fortalerne for det kommende fælleskrematorium i Ringsted, redegjorde for fordelene ved storkrematoriet: Ca. halvering af CO₂ udslip (også når længere kistetransport medregnes), fordelagtig driftsøkonomi (ca. 2800,- pr. kremering forventes prisen at blive). Mediernes stort opsatte overskrifter om "grisetransporter" fordi kisterne vil blive kørt til krematoriet fire ad gangen, mente han måtte vige for mere nøgterne betragtninger. I øvrigt står det enhver frit at tilkøbe individuel kistetransport, hvis det er ønsket. Påvirkningerne på lokale kirkegårde forventes også at blive minimale, idet kister og urner fortsat afhentes/leveres fra/til de lokale kapeller og kirker.

Direktør Mogens Balling, Liv og Død, mente at bedemandsbranchen vil se anderledes ud, bare om få år. En Megafon-undersøgelse viste at 15 % af de adspurgte ikke ønskede at betale for egen begravelse – dette sammenholdt med en tendens til stigende tab på debitorer gør, at branchen fremover vil overveje hvad den engagerer sig i. Mange bedemænd påtager sig, som en del af forretningskonceptet, at lægge ud for de pårørende: Ca. 25% af udlæggene drejer sig om gravstedslegater . . . her får bedemændene ingen provision, det belaster likviditeten og drejer det sig om en dårlig betaler, så står bedemanden med regningen. Måske står bedemanden blot for kistetransporten om nogle år? De stigende priser for gravstedsvedligeholdelse mente Mogens Balling vil få flere til at vælge fællesplæne og askespredning.

Provst Elof Westergaard, formand for Foreningen for Kirkegårdskultur, nævnte den mere end 100 år gamle tendens til omlægning af kistegrave til urnegrave som en betydelig udvikling – og en nyere udvikling er, at bykirkegårdene vokser på bekostning af landsbykirkegårdene. Fremover vil der også være behov for at imødekomme hvad der efterspørges, og måske er natur- og skovkirkegårde en sådan trend. Han mener dog at både små og store kirkegårde fortsat kan bevares og udvikles. Selv om der er uomtvistelige fordele ved stordrift, så er der også netop på grund af den lokale forankring af kirkegårdene udviklet spændende varianter, som vi bør værne om.

Men også i fremtiden vil kirkegårdene være et værdifuldt aktiv for kirken.

De to formænd for FDK henholdsvis DKL, Klaus Frederiksen og Allan West, kunne byde velkommen til Årsmødet 2011

FDK's generalforsamling

blev afviklet med Jens Zorn Thorsen som dirigent. Formand Klaus Frederiksen orienterede i sin beretning om bestyrelsens arbejde i det forgangne år; om afslutningen på driftsstyringsprojektet og de temamøder, der har været afholdt i den sammenhæng. Det nye regnskabssystem har voldt hovedbrud rundt om – og kunne nok have været forberedt bedre. I det nordiske regi afvikles lederseminaret til oktober og den Nordiske Kongres i 2013. Der har igen været flere personsager, som FDK har bistået med. FDK har også forhandlet med Kirkeministeriet om tillæg til kirkegårdsledere, der har fået et større ansvarsområde i forbindelse med at der er indgået samarbejdsaftaler med andre kirkegårde o.lign.

Øvrige beretninger:

Tidsskriftet Kirkegården: Lene Halkjær Jensen præsenterede den nye redaktion, takkede for de tilsendte indlæg til bladet og opfordrede forsamlingen til fortsat at indsende indlæg til bladet.

Efteruddannelse og kursusvirksomhed: Dick Kreinø fortalte om planlagte kurser.

Turudvalget: Vagn Andersen berettede om den planlagte tur til Tyskland og Holland i foråret 2012.

Partner landskab: Birgit Møller Bach redegjorde for forskningsprojekter som FDK gerne vil støtte. Birgit opfordrede forsamlingen til at komme med ideer til ny forskning.

Henning Lektonen fremlagde regnskab for 2010 og budget for 2012. Begge dele blev godkendt.

Klaus Frederiksen blev genvalgt som formand, men opfordrede forsamlingen til at overveje en ny kandidat

til næste formandsvalg. Bestyrelsesmedlemmerne Vagn Andersen, Erik Søvnal og Birgit Møller Bach blev genvalgt. Der var også genvalg til John Hinze som suppleant og Henning Hansen som revisor. Tommy Christensen blev valgt som revisorsuppleant.

Årsmødet 2012 foregår i Kolding. I 2013 afvikles årsmødet i nærheden af Ringsted – Med besøg i det nye Fælleskrematorium. Det blev foreslået at afkorte årsmødet 2013 og evt. afholde det i forbindelse med turen til Nordisk Kongres i Ålesund.

DKL's generalforsamling

Formand Allan Vest bød velkommen, 20 krematorier var repræsenteret ved generalforsamlingen.

Bente Kilhof og Casper Pagh Vett blev valgt som stemmetællere. Jens Dejgaard Jensen var dirigent og kunne konstatere at generalforsamlingen var lovligt indvarslet.

Formandens beretning samt beretningen fra de nedsatte udvalg var udsendt til forvaltningerne på forhånd. En Formandsberetning der kom rundt omkring bl.a. teknisk udvalgs arbejde i det forgangne år og konsulentens beretning. Kirkeministeriets krav til kostprisberegning var også med i beretningen ligesom status på internationalt og Nordisk samarbejde. Uddannelsesudvalgets aktiviteter og DKL's fremtid var andre temaer. DKL's fremtid er jo interessant med 10 krematorier færre.

Bestyrelsen består af Formand Allan Vest, næstformand Tom Olsen, samt Niels Henrik Thormann, Erik Bach og Tommy Christensen.

DKL's sekretariat varetages af Hanne Ring og Aase Larsen.

Sekretariatet varetager udover kontakten til medlemsforvaltningerne, interesseorganisationer, myndigheder og internationale forbindelser også opgaver for konsulent og bestyrelse.

Valg:

Allan Vest blev genvalgt som formand og til bestyrelsen blev Tom Olsen og Tommy Christensen genvalgt.

Som suppleanter til bestyrelsen var der også genvalgt til Aksel Stigaard og Bent Nielsen.

Revisorer: Der var genvalgt til Henning Hansen og Jesper Søbjerg Larsen blev valgt i stedet for Dick Kreinøe, der ikke modtog genvalg. Lars-Jep Elleby blev valgt som revisorsuppleant i stedet for Bent Vincents, der ikke modtog genvalg.

På generalforsamlingen drøftede man sortering af metaldele i forbindelse med kremering: Hvad skal med i urnen og hvad skal ikke, og DKL's holdning til dette. Man drøftede også kister der overtænder m.m.

Regnskab 2010 og budget 2012 blev enstemmigt godkendt.

Mogens Sparre fra Wisemind

rundede mandagens program af med et mentalt spark til årsmødedeltagerne. Han gjorde et ihærdigt forsøg på at overbevise alle om, at lederegenskaber ikke er noget man fødes med – men noget der skal læres. Og jo tidligere man kommer i gang med at træne – jo bedre bliver man!

Ledelse starter med selvudvikling og en leder skal have konstante værdier og holdninger for at virke troværdig.

Når man ansætter medarbejdere, er det vigtigt også at være bevidst om, hvilke personlige egenskaber man ønsker – og eventuelt få professionel hjælp til at udvælge personer med de egenskaber, der passer til opgaven og firmaet generelt. For ofte er det jo sådan, at ansættelse sker på grundlag af faglighed og afsked sker på grund af personlighed. "Moderne ledelse er som at spille golf: Man skal vurdere situationen og vælge den rette kølle til slaget!"

"Vi er pisket til at arbejde sammen"

Dette kunne godt være konklusionen på paneldebatten med Inge Lise Pedersen, Formand for Landsforeningen af Menighedsråd; Provst Paw Kingo Andersen, Formand for Provsteforeningen og kontorcheferne Pernille Esdahl og Klaus Kern-Jespersen fra Kirkeministeriet, der gav hver deres bud på fremtiden for kirkegårdsforvaltninger med hensyn til samarbejde om:

- Kirkegårdsdrift
- Administration af kirkegårde
- Regnskabsførelse for menighedsråd

Alle var enige om, at samarbejde omkring drift og administration af kirkegårde er en nødvendighed, for fortsat at levere en god kvalitet og service i en tid, hvor de økonomiske midler kun bliver færre. Der var også enighed om, at regnskabsførelse for menighedsråd er uafhængig af fysisk placering og derfor kan udføres, hvor det er bedst og billigst – og ikke nødvendigvis hos kirkegårdsforvaltningerne.

Inge Lise Pedersen regner ikke med at der er udsigt til en sognereform. Større enheder og dermed en bedre udnyttelse af "isenkrammet" kan derfor kun ske ved samarbejde. Hun pegede på, at tendensen for brugernes ønsker og krav til kirkegården går i retning af det personlige og individuelle. I stedet for at hver kirkegård prøver at imødekomme alle ønsker, kunne man – f.eks. indenfor provstiets rammer - udnytte de natur resurser, der er til rådighed på de enkelte kirkegårde. Via fælles plejeplaner kan de enkelte kirkegårdes særpræg udvikles; f.eks. i retning af skovkirkegård eller parkkirkegård.

Paw Kingo Andersen mener at brugerne er blevet vænnet til en høj - og på sigt for dyr - standard på kirkegårdene. Han ser 3 udfordringer for fremtiden: - Arealet med tomme gravpladser vil blive større pga. de øgede priser, - Indkøb af maskiner er dyrt, men nødvendigt . Brugen af fælles maskiner kan være svær at få til at fungere i praksis. Løsningsforslag blev efterlyst..., - Driftsfællesskaber eller teams er nødvendige og de enkelte Menighedsråd må acceptere, at det ikke længere er realistisk at hver lille kirkegård har sin egen graver.

De nye tiltag, der er sat i gang efter "den grønne betænkning" skal have tid til at virke og resultaterne skal vurderes. Er de ikke gode, kan man overveje at hæve administrationen af kirkegårdene til provsti- eller stiftsniveau.

Pernille Esdahl understregede at samarbejde skal foregå frivilligt, med åbenhed, klare aftaler og at dialog mellem de enkelte menighedsråd er vigtig. De 3 samarbejdsmodeller blev gennemgået:

- Model A; kirkegårde udskilt fra kirkens bestyrelse Bestyrelsesmodellen. Kirkegården har eget budget og regnskab. Eget CVR-nr. Budget konsolideres ind i kirkekassens budget på formål. Regnskabet konsolideres ind i løbet af året (Kvartalsvis). Regnskab afleveres som biregnskab.
- Model B; kirkegårde ejet af flere kirker i fællesskab – Fælles ejerskab. Kirkegårdene har eget budget og regnskab. P-nr. Budget konsolideres ind i kirkekassens budget på formål. Regnskabet konsolideres ind i løbet af året (Kvartalsvis). Regnskab afleveres som biregnskab.

”Indlagt vand” har en anderledes betydning på Viborg Kirkegård.

Poul Erik Brander med et udpluk af de omtalte planter

- Model C; samarbejde mellem menighedsråd om kirkegårdsdrift – Entreprenørmodellen. Ikke selvstændigt budget og regnskab. Betaling efter regning.

Klaus Kerrn-Jespersen: ”Samarbejde er den letteste måde, hvorpå man overholder reglerne” Det gælder både mht. arbejdsmiljø, moms og takster. For på takstområdet er der nemlig en konflikt mellem lovgivningen på det kirkelige område (ensartede takster indenfor provstiet) og gebyrloven (prisen skal svare til de faktiske omkostninger). Ved et samarbejde på provsti-niveau kan begge dele overholdes.

De økonomiske fremtidsudsigter for kirkegårdene rummer både plusser og minusser: På plussiden at de øgede takster giver flere indtægter, trods frafald og at der de kommende år bliver udbetalt flere gravstedslegater pga. overlappet mellem den nye og gamle ordning. På minus-siden nævnes færre ligningsmidler til rådighed, et fald i antallet af kiste- og urnebegravelser, samt at aktiviteterne flytter fra land til by.

Ekskursion til Mønsted Kalkgruber og Viborg Kirkegård

2 busser med guide sørgede for transporten og det var – næsten – lykkedes arrangørerne at tilrettelægge programmet således, at det meste af regnen faldt mens deltagerne var i tørvej; enten i busserne eller i Mønsted Kalkgruber. Frokosten blev indtaget i et forsamlingshus i det smukke naturområde Dollerup Bakker og der var mulighed for at nyde udsigten over Hald Sø. På Viborg Kirkegård kunne man gå rundt på egen hånd og stille spørgsmål til kirke-

gårdens medarbejdere undervejs. Herfra skal lyde en stor tak til Niels Kruse for et godt arrangement.

Afslutningsmiddagen

Aftenens arrangement blev indledt med en tale af Departementschef Henrik Nepper-Christensen, der bl.a. var inde på det forestående folketingsvalg, kommende opgaver og Kirkeministeriets kommitterede, Finn Langager Larsens forestående tilbagetrækning.

Det er Finn Langager Larsens sidste deltagelse på et FDK årsmøde, da han holder ved årets udgang. Finn Langager Larsen har altid haft et specielt forhold til foreningernes medlemmer.

Henrik Nepper-Christensen erkendte den uheldige udrulning af de nye regnskabssystemer og lovede at implementeringen af kapitalsystemet vil blive forberedt grundigt.

Driftsstyringsprojektet har til gengæld mødt megen ros. Besættelsen af provstestillingerne kan fremover ske med ansøgere fra hele landet.

Menighedsrådene mener at der skal ske ændringer i spillet mellem provstierne og menighedsrådene. Provstierne skal have mere indflydelse på især dåbsoplæring og konfirmationsforberedelse.

Der kommer en ny ordning om vielser af personer med samme køn. En udvalgsbetænkning kommer i høring, når den nye minister er valgt.

De 2 paneldebatter blev styret af Kommitteret Finn Langager Larsen fra Kirkeministeriet.

Festmiddagen blev krydret med taler, underholdende indslag, et fjernsyn og en fodboldlandskamp.

Regeringen har nedsat et præsidium for at fejre 500 året - i 2017 - for Luthers teseopslag. Formanden er Hans Skov Christensen. Meningen er at almindelige danskere skal fortælle hvordan det er at leve i Danmark.

Biskop Karsten Nissen, Viborg, holdt en festlig tale. Men mellem mange muntre anekdoter sagde han også: Kirkegården er en del af kirkens rum, og derfor er den gerning I og de øvrige ansatte udfører på kirkegården også af stor betydning for kirken. Jeres attitude og empati overfor dem, der har mistet en af deres kære, er meget vigtig. I er ofte blandt de første, som møder en familie, der har mistet, og de og andre gæster på kirkegården er ikke i tvivl om, at I er kirkens personale.

Arbejds miljø

Onsdagens program blev indledt af Konsulent i arbejdsmiljø, Ulrik Hauger, som fortalte om de nye regler for arbejdsmiljø, der trådte i kraft pr. 1.10.2010. Sikkerhedsorganisationen (SiO) bliver til arbejdsmiljøorganisation (AMO) og sikkerhedsrepræsentanten bliver til arbejdsmiljørepræsentanten. Har man under 10 ansatte, er der ikke krav om en arbejdsmiljøorganisation. Er der 10 ansatte eller derover, skal der oprettes en arbejdsmiljøorganisation med minimum 1 arbejdsmiljørepræsentant.

Arbejds miljøuddannelsen ændres, således at man det første år skal have 2 kurser af 22 henholdsvis 15 timers varighed. Derefter suppleringskurser på 11 timer årligt.

Reglerne for tunge løft er også ændret. Der er nye grænser for, hvor meget man må bære på – og i hvilken afstand fra kroppen.

Arbejdstilsynet vi fremover gå mere i dialog med virksomheden for at forebygge og rådgive, frem for blot at hive bødeblokken frem.

Der er mange nye regler, der skal indarbejdes – og den letteste måde at holde sig opdateret på, er ved at tilmelde sig Arbejdstilsynets nyhedsbrev på www.at.dk

Revurdering af årsmødet, kurser samt forslag

Tom Olsen præsenterede de foreløbige planer for studieturen til Tyskland og Holland i foråret 2012. Prisen forventes at blive ca. kr. 8.000,- pr. person.

Udover en vis utilfredshed med, at afslutningsmiddagen faldt sammen med en fodboldlandskamp – og at det ikke er første gang, det sker - var der ikke yderligere kommentarer til årsmødet. Der var stor tilslutning til, at årsmødet i 2013 ikke afkortes p.g.a. at der også er Nordisk Kongres i Ålesund samme år. Det må opfattes som en tilkendegivelse af, at årsmøderne i sin nuværende form, har en passende længde og et fagligt og godt indhold. Årsmødet 2011 var ingen undtagelse – og herfra skal bringes en stor tak til arrangørerne for et spændende program og nogle gode og udbytterige dage i Viborg. ■

STATUS PÅ FILTERINSTALLATIONERNE PÅ DE DANSKE KREMATORIER

af Tommy Christensen, tc@svendborg-kirkegårde.dk
Foto: Erik Bach, Århus Kirkegårde

Efter installation af de nye Dantherm filtre, kan mængden af additiver, der tilsættes i rensningsprocessen reduceres med ca. 2/3. Fra Krematoriet i Aarhus, hvor der er installeret 2 Dantherm filtre.

Tilbygningen og den ny skorsten på krematoriet i Aarhus, er opført i respekt og samme stil som det eksisterende kapelkrematorium, der er resultatet af en arkitektkonkurrence i 1967, der dengang blev vundet af arkitekt Henning Larsen, København.

På Årsmødet i Viborg blev der gjort status over hvordan det går med installationen af de nye filtre på krematorierne og hvilke erfaringer man har fået med driften af dem.

Ernst Jensen, konsulent i DKL, orienterede om de enkelte krematorier og om hvilke leverandører man har valgt rundt omkring. Man er færdig de fleste steder, og der hvor man ikke er færdige, er man godt i gang. Ernst Jensen gennemgik de forskellige filtertyper og måden de fungerer på, og generelt må man sige at de fungerer. Røgen fra de danske krematorier i fremtiden er betydeligt renere end hidtil.

På grund af varmegenvinding i forbindelse med filterdrift, regner man endvidere med at CO₂ udslippet reduceres med 3.000 ton.

Med overgangen til drift med filtre må man påregne en lidt længere kremeringstid og flerholdsdrift vil formentlig forekomme hyppigere i fremtiden, lyder prognoserne. Erfaringer i forhold til drift med filtre er sparsomme, da det hele er så nyt. Man har dog allerede erfaret, at det er muligt at reducere mængden af additiver som tilsættes i rensningsprocessen væsentligt.

Ernst Jensen kom ind på nødvendigheden af korrekt håndtering af kviksvovholdigt affald, og han fortalte at DKL finansierer en undersøgelse af risikoen ved arbejdet med disse affaldsprodukter. I fremtiden skal der laves APV og risikovurdering på de enkelte krematorier.

Repræsentanter fra Randers og Aarhus krematorier fortalte om det, de har oplevet ved overgangen til drift med filtre.

FORVENTET ANTAL KREMATORIER OG OVNE I DANMARK I 2012

Samt angivelse af filterleverandører.

Leverandør	Krematorium		Filtertype	Antal filtre
Mitab	Bispebjerg	2	Pose + kulbed	8
	Sundby	1	Pose + kulbed	
	Odense	2	Pulver - kul	
	Kolding	2	Pulver - kul	
	Aabenraa	1	Pulver - kul	
Dantherm	Aalborg	2	Pulver - kul/kalk	8
	Hjørring	1	Pulver - kul/kalk	
	Holstebro	1	Pulver - kul/kalk	
	Silkeborg	1	Pulver - kul/kalk	
	Aarhus	2	Pulver - kul/kalk	
	Horsens	1	Pulver - kul/kalk	
Filcon	Esbjerg	1	Pulver - kul/kalk	3
	Ballerup	1	Pulver - kul/kalk	
	Svendborg	1	Pulver - kul/kalk	
DFW	Randers	1	Pose + kulbed	3
	Glostrup	1	Pose + kulbed	
	Hillerød	1	Pose + kulbed	
Envifront	Frederiksberg	1	Pose + kulbed + kalk	1

Tabellen viser hvilken type filtre, der er anvendt på de forskellige krematorier. I Ringsted er DFW valgt som leverandør af ovne og filtre. Krematoriet i Rønne fortsætter uden filtre: Der er givet dispensation pga. beliggenheden og det forholdsvis lave antal kremeringer (under 500 pr. år)

Bl.a. kunne driftsassistent Thomas Brevik og driftsleder Christian Skjødt fra krematoriet i Randers, fortælle at det kan være lidt af en udfordring at få nye og gamle komponenter til at spille sammen. Kremeringstiden var her forlænget med 20 minutter og der var meget varmt i lokalerne efter filterinstallationen. Fuldmægtig Erik Bach viste en fin

billedserie fra Aarhus krematorium, som har måttet lave en tilbygning for at få det hele til at gå op i en højere enhed.

Det er en hektisk og spændende tid for de Danske krematorier med disse nye tiltag. ■

Skælskør Anlægsgartnere A/S
LANDSKABS-ENTREPRENØRER

www.skag.dk Velkommen til en verden af grønne fingeraftryk.

SKÆLSKØR: T 58 16 47 00 - Teglværksvej 2B, Tystofte - 4230 Skælskør - kontakt@skag.dk
ØLSTYKKE: T 47 17 47 00 - Frederikssundsvej 235 - 3650 Ølstykke - oelstykke@skag.dk
ODENSE: T 66 11 47 04 - Peder Wessels Vej 17 - 5220 Odense SØ - odense@skag.dk
KALUNDBORG: T 58 16 47 00 - Flakagervej 36 - 4400 Kalundborg - kontakt@skag.dk

Jesper Feldborg Zethner
Indehaver

ZETHNER BYGGERÅDGIVNING^{APS} ■ Skovvænget 18 ■ DK-2970 Hørsholm
■ T 51 28 15 05 ■ E info@zethner.net ■ W www.zethner.net

Champost®

Find din forhandler på
www.champost.dk

Få din have i god kondition

"I forbindelse med, at jeg har lavet TV-programmerne Hokus Krokus og Ønskehaven, har jeg brugt Champost flere gange".

Uddrag fra artikel af Kim Tang:

Hvis man skulle anlægge en frodig og givende køkkenhave, var det altid en god ide at starte med et læs ko- eller hestemøg. Men da ko- og hestemøg ikke sådan er lige til at skaffe og i dag ikke har den samme kvalitet som i gamle dage, valget jeg at bruge Champost som et alternativ. Champost består grundlæggende også af hestemøg og halm.

Mange fordele

I sammenligning med ko- og hestegødning har Champost flere fordele. For det første lugter det ikke på samme måde, det er nemmere at

skaffe og transportere, og sidst men ikke mindst, er lettere at arbejde med.

Ved at tilføre Champost får jeg tilført jorden organisk materiale, som på sigt vil omdanne jorden til en god porøs, mørk havejord - den mørke farve skyldes et højt indhold af humus / organisk materiale. Det gode ved den mørke havejord er, at et højt indhold af humus både er med til at holde på vandet og næringsstofferne.

Fantastiske roser hos genboen

Hvor jeg bor, har min genbo de mest fantastiske roser. Og sidste forår opdagede jeg en af forklaringerne på, hvorfor hans roser var så flotte og frodige. Han lagde et lag Champost rosenjord ud mellem roseme.

SÅDAN forbedrer du nemt jorden

1. Fjern ukrudt, visne planter mm.
2. Riv bedets overflade godt igennem
3. Fordel Champost i bedet, i et jævnt lag på ca. 5 cm.

Mindre ukrudt

Man kan med stor fordel anvende Champosten som jorddække / dæklag. Det kan være mellem hækplanterne, stauderne el. sommerblomsterne, hvor materialet hindrer ukrudtsfrøene i at spire. Samtidig forbedres vækstbetingelse, fordi Champosten er et jordforbedrende middel.

GRATIS levering*
ved køb af Big bags
og plantesække
- lige til døren.

*Kun til brofaste øer
i Danmark

*"Jeg har afprøvet Champost®
Jordforbedring i min køkken-
have, og de første resultater
viste en ubegribelig god
vækst. Min kruspersille var
dobbeltså høj og kraftig som
ellers, og mine pastinak
blev enorme."*

Uddrag fra artikel i bladet "Haven"

Forhandles i havecentre
og på planteskoler.

Find forhandlere på
www.champost.dk

Et lille udvalg af vores produkter - Se flere på www.champost.dk

Champost Big Bag
Højbedsmuld

Champost
surbund

Champost
plantesæk

Champost
planteskolejord

Champost
naturgødning

Champost
jordforbedring

NYHED

"Champost er et godt let/hurtigt-omsætteligt organisk materiale der er med til at holde jorden i en god kondition." Karsten Overgård, Gartner ved Jesperhus

SKIBSSÆTNING PÅ ASSISTENSKIRKEGÅRDEN I ODENSE

af Landskabsarkitekt Casper Nicolai Khalik Pagh Vett,
Odense Kommunale Kirkegårde, cnpv@odense.dk

Asa- og Vanetrossamfundet Forn Sidr's gravplads på Assistenskirkegården i Odense, er den eneste skibssætning i Danmark de seneste 1.000 år

Odense Kommunale Kirkegårde er for alle, uanset hvilken tro man bekender sig til! Derfor er vi faktisk også ret stolte af at have den eneste skibssætning i Danmark i nyere tid liggende på Assistenskirkegården, endda ikke langt fra Kirkegårdskapellet.

Processen

Forløbet tog sin begyndelse tilbage i 2007, hvor Asa- og Vanetrossamfundet i Danmark, Forn Sidr, henvendte sig til Odense Kommune, med ønsket om at få deres egen gravplads på de kommunale kirkegårde. Efter en indledende dialog mellem Odense kommune og Forn Sidr, indvilligede kommunen i at indgå samarbejde om etablering af en sådan gravplads.

En ekstern landskabsarkitekt, Palle Egeberg Andersen, blev tilknyttet projektet med henblik på at udfærdige gravpladsen på baggrund af ønsker fra Forn Sidr og Kirkegårdskontoret i Odense Kommune. Sammen havde vi en række møder, hvor vi drøftede design, indretning og en lang række praktiske emner, som naturligt måtte indgå i gravpladsens tilblivelse.

Da Assistenskirkegården ingen steder kan tilbyde ubenyttede arealer, måtte gravpladsen anlægges hvor der tidligere har været kristne gravsteder. Dette var dog intet problem for nogen af parterne. De få eksisterende gravsteder, der stadig lå i afdelingen fik alle mulighed for at blive hørt om projektet i dialogfasen mellem Forn Sidr og Odense Kommune. Nogle syntes endda at det var en positiv udvikling, når blot de fik lov at beholde deres gravsted. Basis for at få gravpladsen realiseret var således skabt.

Der blev undervejs i forløbet taget kontakt til Kirkeministeriet og Fyns Stift, for derigennem at få afklaret evt. forhold, der kunne have betydning for tilblivelsen af gravpladsen. Biskop Kresten Drejergaard rejste her et interessant spørgsmål, nemlig om denne del af Assistenskirkegården nogensinde var blevet indviet?

Assistenskirkegårdens ældste del blev indviet for 200 år siden, den 16. maj 1811. Siden er den udvidet 11 gange. Den del af kirkegården hvor Forn Sidr har fået deres gravplads er tillagt kirkegården i 1926, og det er tvivlsomt om man dengang har indviet den tillagte del. Altså er det sandsynligvis ikke indviet jord.

En evt. konflikt i forholdet mellem trosretningerne og en evt. "af-indvielse", som vi hører om andre steder, var dermed ikke aktuel i det konkrete projekt. Men det var nu heller ikke på noget tidspunkt et emne, der blev diskuteret – henvendelsen gik jo netop på at få en gravplads på de kommunale kirkegårde.

Kirkegårdskontoret udpegede det område, hvor det praktisk var muligt at få et sammenhængende areal, der var stort nok til gravpladsen.

Design og tilblivelse

Gravpladsen blev altså skabt i samarbejde mellem Forn Sidr, Palle E. Andersen og Kirkegårdskontoret. Med forståelse for ønsker og behov, praktiske forhold, etik og æstetik fik Palle E. Andersen designet en gravplads, bestående af 2 hovedelementer: en skibssætning og en mur til mindeplader.

Skibssætningen tager sit afsæt i Forn Sidrs religion, hvor bl.a. tallet 18 og solens bane ved solhverv har særlig

Skibssætningen/ gravpladsen er skabt i samarbejde mellem Forn Sidr, arkitekt Palle E. Andersen og Kirkegårdskontoret.

Muren til mindeplader skal symbolisere skjoldene, som de sidder på siden af et vikingskib. Med tiden skal muren favne hele gravpladsen. Der kan opsættes mindeplader af sten, jern eller træ i de udsparede rundinger i muren.

betydning. Der indgår således 18 sten i skibssætningen, der er 18 meter lang og 9 meter bred og orienteret efter solens bane. Stenene er nøje udvalgt af Forn Sidr i en nærliggende Fynsk grusgrav, og hver enkelt sten er placeret efter deres anvisninger.

Muren til mindeplader skal symbolisere skjoldene, som de sidder på siden af et vikingskib. Cirkulære plader af sten, jern eller træ må opsættes i de udsparede rundinger i muren. Muren skal med tiden favne hele gravpladsen, og erstatte den midlertidige dobbeltrække af sten, der er lagt for at markere gravpladsen. Bagsiden af muren mod kirkegården overgros af vedbend.

Man har mulighed for at erhverve en plads til en mindeplade i muren, men det er ikke et krav. Ved erhvervelsen betales 1/3-del af den pris det koster at fremstille et 3-fags mur-element. Pladen må sidde så længe man ønsker det.

Gravpladsen er anlagt af det daværende Infra Service, der var et kommunalt ejet entreprenørselskab.

Begravelser og urnenedsættelser

Gravpladsen er anlagt så der både kan kistebegraves og nedsættes urner.

Inde i selve skibssætningen er der anonym urnefællesplæne. Mellem skibssætningen og den indrammende stenkant / mur er der plads til kistebegravelser – også anonyme. Det var et ønske fra Forn Sidr at gravpladserne skulle være anonyme, da man ikke dyrker mindet via et traditionelt gravstedsanlæg. Det er Kirkegårdskontoret, der afgør rækkefølgen på ibrugtagningen af gravsteder – både for urner og kister.

Begravelserne og urnenedsættelserne foregår dermed på almindelig vis som på kirkegårdens øvrige gravsteder og følger den samme vedtægt, som gælder for Odense Kommune Kirkegårde. Men ritualer er angiveligt noget anderledes.

Der er for gravpladsen lavet særskilte servitutter, ligesom der for en lang række afdelinger på kirkegården er særlige servitutter, der indeholder bestemmelser om indramning, anlæg, pleje m.v..

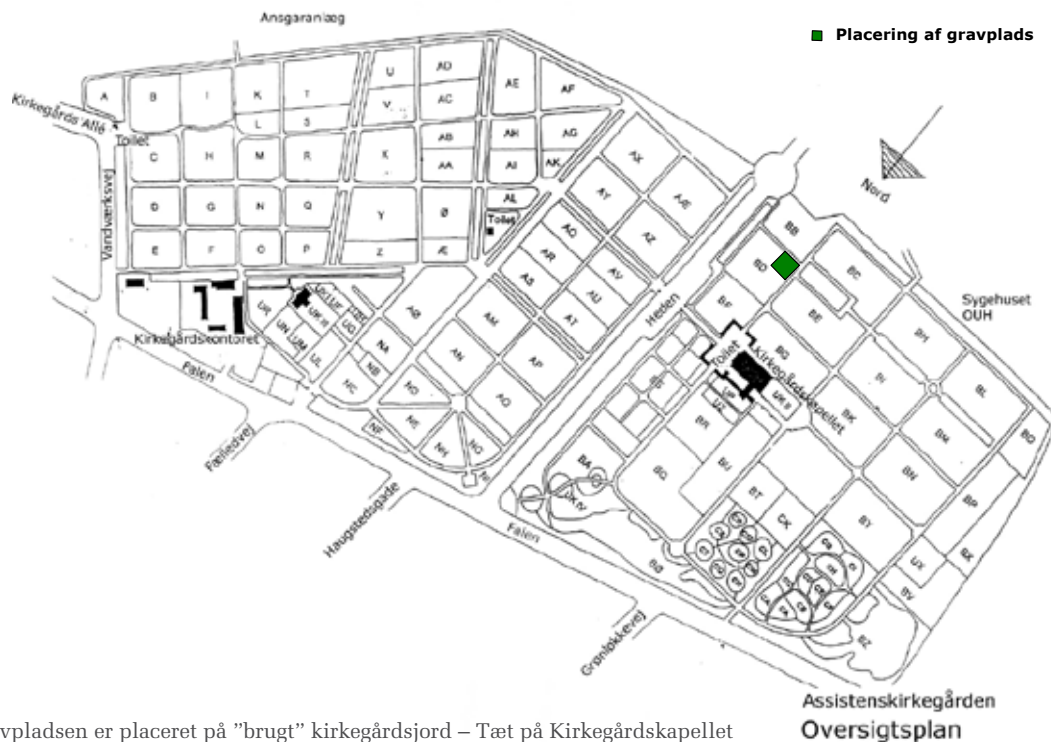
Erfaringer

Til dato har der været 2 urnenedsættelser i skibssætningen. Der er endnu ikke kistebegravet. Vi har kun positive erfaringer fra såvel pårørende som gæster og andre brugere af kirkegården, efter gravpladsen er blevet til.

Eneste problematik har været omkring klokkringning fra Kirkegårdskapellet i forbindelse med bisættelse / begravelse, hvis der samtidig er en ceremoni i gang på Forn Sidrs gravplads.

Men da gravpladsen ligger nær ved Kirkegårdskapellet, og der på den måde er "risiko" for klokkringning, kan der opstå den slags tilfælde – som vi dog ikke finder nævneværdigt problematisk for nogen parter, da det jo finder sted i et meget begrænset tidsrum. Desuden tillader planlægning af højtideligheder og ceremonier at imødekomme den slags hændelser.

Ligeledes har der fra Forn Sidr været forespurgt, om Kirkegårdskapellet kan udstyres med et hvidt klæde til at dække for det murede kors, som er en del af bygningskroppen oppe ved alteret. Også her har vi ikke kunnet

Forn Sidr gravpladsen er placeret på "brugt" kirkegårdsjord – Tæt på Kirkegårdskapellet og mellem nogle få eksisterende gravsteder, der stadig lå i afdelingen.

imødekomme dette ønske, da det i vedtægten er bestemt, at der ikke må være anden form for udsmykning af Kirkegårdskapellet end den eksisterende. Dertil kan man desuden rejse spørgsmålet om, hvorvidt det strider mod æstetikken i et nøje indrettet rum? Så Forn Sidr benytter Kirkegårdskapellet under samme forudsætninger som andre brugere.

Problematikker

Kan man have en ikke-kristen gravplads på en kristen kirkegård? Svaret er: "Ja, det kan man".

Hvis jeg husker ret, har formand for Foreningen for Kirkegårdskultur, Elof Westergaard, en gang givet denne udlægning af betydningen af 'indviet jord': "Indviet jord betyder vel kun noget for den, som bekender sig til den kristne tro. For den som ikke gør, er det vel bare jord?" Og noget tyder altså på at udsagnet gør sig gældende i dette tilfælde, hvor det ikke har været et aktuelt emne med hensyn til tilblivelsen af gravpladsen eller skibssætningen.

Der har naturligvis været besøgende, der har stillet spørgsmål ved skibssætningen. Men når de hører baggrunden og historien udviser de forståelse og interesse og synes det er ganske i orden. Og ikke modstridende med deres holdning til og opfattelse af kirkegården som helhed.

Om det her betyder noget at det er en kommunal kirke-

gård, at den ikke er tilknyttet en kirke eller et menighedsråds administration, skal jeg lade usagt. Men betegnelsen 'kommunal' tror jeg dog afstedkommer en bredere og mere nuanceret holdning til begrebet kirkegård.

Konklusion

De positive erfaringer vi allerede har til at indgå den slags samarbejder om nye gravpladser, mener jeg er til gavn og glæde for mange. Det er en berigende oplevelse både at se kirkegården udvikle sig, høre de tilkendegivelser der er fra de besøgende – også selv om det i nogle tilfælde kræver tilvænning – og ikke mindst at være i dialog og have kontakt med mange forskellige mennesker og trosretninger, med hver deres syn på og holdning til kirkegårdene.

At se kirkegårdene som andet og mere end kristne gravpladser. Men som gravpladser, minderum, der i deres rummelighed giver mulighed for at mennesker, uanset trosretning og religiøs overbevisning, kan finde ro og fred til bearbejdning af deres følelser og sorg. Det må være en af kirkegårdenes fornemmeste opgaver.

Erfaringerne med Forn Sidrs gravplads i Odense viser, at det kan ske i fred og fordragelighed med respekt for hinanden. At kirkegårdene godt kan udvikle sig i takt med det multikulturelle samfund, uden at vi giver køb på de eksisterende kulturhistoriske værdier – vi tilføjer blot nogle nye. ■

Cameleon fra **ELIET**[®]

In harmony with nature

Kompakt løvsuger med stor aftagelig opsamlerbeholder.

- 5,5 hk. B&S motor
- 700 ltr. opsamlerkasse med hjul
- std. 200 mm / 2 m. sugeslange
- **Vejl. pris. 21.000,- (26.250,-)**

ELEFANT - SNABEL

DET ERGONOMISKE OPHÆNG:

Flytter vægt fra arme og skuldre til resten af kroppen. Nu med en ny bæresele, som støtter bedre på ryg og lænd.

Vejl. pris: 2.716,- (3.395,-)

Hvidemøllevej 9-11
8920 Randers NV
tlf. 89 14 14 89
salg@flextrading.dk

Stort udvalg i kantskærere.
se mere på www.flextrading.dk

AF-EL-TRUCKS

Lad A-Flensborg i Herning løse deres interne transportproblemer

Type EL-P-24

- Træk på bærehjul
- El-hydr. tip af lad
- Servicefrie batterier

Ny
48 Volt
motorteknologi

Type PM-PARK

- Handy og lille venderadius
- Robust og enkelt opbygget
- Kan også leveres med Honda benzinmotor.

- Miljøvenlig og lydløs
- Lad 90x150 cm. m/hængslede sider
- Større eller mindre typer leveres efter opgave

Kontakt os for yderligere oplysninger - demonstration uden forbindelse

A. FLENSBORG HERNING MASKINFABRIK A/S
MØRUPVEJ 13 7400 Herning
Tlf. 97126300 Fax. 97221283 www.af-truck.dk

FORSØG MED METANOLKØRETØJER PÅ HOLSTEBRO KIRKEGÅRDE

af Jens Zorn Thorsen,
jeztho@gmail.com

Den første udgave af EcoMotion trucken kan også levere strøm til at hækkene bliver klippet på kirkegården i Holstebro. Foto: Fra EcoMotion.

I Holstebro har kirkegårdene de seneste år haft en truck på prøve. Driftsmidlet er metanol.

Teknologien er interessant hvis metanolen produceres ved hjælp af vedvarende energi fra vindmøller eller biomasse fra træflis eller planter. Metanolen kan opbevares og håndteres i det eksisterende distributionssystem.

Det velkendte maskinfirma Stama er blevet fusioneret med GMR i Horsens, og deres el trucks har lagt chassis til et forsøg, som tog sin begyndelse i 2006 i samarbejde med Teknologisk institut.

I øvrigt har varianter af maskinen været i brug i Billund lufthavn, Esbjerg kommune og Aalborg zoo.

Metanoltrucken "EcoMotion"

- Metanol omdannes af brændselsceller til brint, som genererer den strøm, der driver køretøjets elmotorer.
- Den er et rullende kraftværk med indbyggede brændselsceller og metanol i tanken. Den kan køre kontinuerlig drift uden opladning, samt give 220 volt strøm til elværktøjer.
- Det er virksomhederne GMR maskiner A/S, Serenergy A/S og Energiselskabet OK a.m.b.a., der sammen med Teknologisk Institut danner partnerskabet EcoMotion
- EcoMotion Trucken er det første køreklare produkt, som er kommet ud af samarbejdet.
- Maskinen er stærk, lydsvag og betjeningsvenlig.
- Metanol leveres af OK og brænder meget rent.

Du kan læse mere om EcoMotion på www.ecomotion.dk

Med udgangspunkt i nogle af de erfaringer man har fået gennem brugen af den første udgave af EcoMotion trucken, er der nu udviklet en knækstyret, metanol drevet truck. Den har 2 elmotorer og kan laste 1.500 kg.

På Kirkegårdene i Holstebro har det været tilfredsstillende, at medvirke til udviklingen af køretøjet i et tæt samarbejde med Teknologisk institut. Flere krav vedrørende maskinens ydelser er efterkommet. F.eks skulle den være med 4WD og knækstyring: 4WD for at køre i blød jord, især om foråret ved skift fra frost til tøj, hvor gangene bliver bløde. Knækstyring for nemmere at komme rundt på kirkegårdenes smalle stier.

Kirkegårdene har været velegnet til forsøg i den målestok, på grund af personalets indgående kendskab til maskiner; de behov man har og det som maskinen skal yde.

Holstebro Kirkegårde har andre udviklingsprojekter i "rygsækken"

Holstebro kirkegårde har i øvrigt flere udviklingsprojekter i rygsækken. Kirkegårdsassistent Erik Søvnald har udviklet en "hækklift": En rygsæk som hjælper med at løfte hækklipperen. Den aflaster arme og skulder. Hækklipperens balance og vægtpåvirkning kan indstilles alt efter opgaven, ved at stramme fjederen i en spole som løfter hækklipperen. Kirkegårdens personale vil ikke mere klippe hæk uden hækkliften. En markedssundersøgelse viser, at ophænget nu forhandles, af flere producenter i varianter, som hver især passer til forskellige kropsbygninger. ■

Methanol brænder meget rent og kan håndteres i det eksisterende distributionssystem. Foto: Jens Zorn Thorsen

Den rygbårne bøjle til ophængning af hækklipperen, er udviklet af Kirkegårdsassistent Erik Søvnald

DANMARKSMESTER I KØRSEL MED GRÆSKLIPPER

Deltager i VM i USA næste år

Kirkegårdsleder Jørgen Pedersen, Vissenbjerg har i sommer deltaget i danmarksmesterskabet i præcisions- og tidskørsel med græsklippere. Ved de afsluttende finaler kunne Jørgen Pedersen kåres som danmarksmester. Konkurrencen, der arrangeres af Hansen & Kiilsholm, Odense i samarbejde med fabrikken Walker Mowers, Colorado i USA, har været afviklet i Jylland og på Fyn med finaler på Sjælland. Der dystes på forhindrings-

bane på ens type maskiner, som stilles til rådighed af Hansen & Kiilsholm, der er forhandler for Walker Mowers i Danmark.

Danmarksmesteren skal i 2012 deltage i VM, der afholdes i Colorado Springs i USA. Rejsen og 9 dages ophold bliver betalt af Walker Mowers, der også sørger for udflugter og oplevelser for deltagerne, som kommer fra mange lande på kloden. ■

Deltagerne konkurrerede i præcisionskørsel på tid på en forhindringsbane. Foto fra Hansen & Kiilsholm.

Kirkegårdsleder Jørgen Pedersen, Vissenbjerg blev danmarksmester, og glæder sig til at deltage i VM næste år i USA. Foto fra Hansen & Kiilsholm.

”HEDEN” - EN AFDELING PÅ ØSTRE KIRKEGÅRD I BRANDE

af Rikke Nørulf, brandekirkegaarde@mail.dk
Kirkegårdsleder ved Brande, Uhre og Skærlund Kirkegårde

”Heden” er tilplantet med *Calluna vulgaris* 'Kongenshus' og ligner en lille hede flade i en lysning i skoven.

Gravstenene på ”Heden” skal være upolerede natursten eller marksten. Vedligeholdelsen er obligatorisk og prisen er den samme som for et gravsted i fællesplænen.

I løbet af 2009 blev en afdeling på Østre Kirkegård i Brande tilplantet med hedelyng. Afdelingen er taget i brug og denne type af gravsteder er blevet godt modtaget.

Brande ligger på det flade magre sand i Midtjylland. Granplantager og hede er nærværende kulturtyper i landskabet. I tidens løb har mange mennesker beskæftiget sig med at opdyrke heden, men i dag værdsætter mange de hede flader, der er tilbage.

”Heden” imødekommer et ønske fra brugerne

Gennem de seneste år har flere mennesker i Brande ytret ønske om at blive begravet på heden. Indtil 2009 kunne dette ønske kun realiseres for lodsejere, med hede af en vis størrelse på ejendommen. Brande menighedsråd besluttede i 2007 at etablere en ny gravstedsafdeling på Østre kirke-

gård. Gamle kirkegård i byens centrum var næsten fuldt belagt og Østre kirkegård havde behov for flere gravstedspladser indenfor få år.

Østre kirkegård er på godt 5,5 ha og ligger i den østlige udkant af Brande. Kirkegården kaldes også skovkirkegården, da store træer enkeltvis og i større områder, giver kirkegården en ret skovagtig karakter. Kirkegården er tegnet af havearkitekt Volmer Rud Nielsen i 1961, og gravstedsafdelingerne er blevet anlagt løbende efterhånden, som der opstod behov for flere gravpladser. Gravstedsafdelingerne adskilles af skovlignende partier. Afdeling K, som artiklen handler om, var allerede i 1961, på papiret, udlagt med 126 traditionelle kistegravsteder, men tiderne skifter, og traditionelle kistegravsteder er der nok af. Det faldt naturligt at etablere en ”hede” i stedet for.

Anlæg af "Heden"

Hedelyng (*Calluna vulgaris*) er naturligt forekommende på kirkegården, og vi overvejede at lave vores egne stiklinger, men havde ikke tiden og faciliteterne til at fremstille så mange lyngplanter. I stedet lavede vi en aftale med Sunds planteskole om produktion og leverance stiklingeformerede *Calluna vulgaris* 'Kongenshus'.

I løbet af 2007 og 2008 skrællede vi et senegræsbeefængt tørvelag af arealet, og brændte arealet flere gange for at rydde det sidste ukrudt af vejen. Der blev taget jordbundsprøver, og ikke overraskende var tekstur og pH perfekt for lyng. Ifølge lærebøgerne skal pH for *Calluna* ligge mellem 4 og 5, og jorden være luftholdig og porøs.

Arealet blev grubbet for at bryde al-laget og det første hold planter kom i jorden i foråret 2009. Anden etape blev plantet i efteråret 2009. Efter plantning blev der udlagt 3-5 cm ren spagnum, for at minimere fremspiring af ukrudt. Herefter bestod plejen i håndlugning mellem lyngplanterne, der blev plantet med 6 planter pr. kvadratmeter. Planterne dækker allerede jorden, men der er stadig behov for lugning. Der luges ca. hver 14. dag i vækstsæsonen. Det er planen, at lyngen skal skæres ned med buskrydder hvert

tredje år, for at forynge planterne, og for at undgå træagtige og høje planter.

Gravstederne på "Heden"

Selvom den nye gravstedsafdeling skulle give indtryk af en hede skulle de enkelte grave også være tilgængelige for de pårørende og personalet, så der blev indlagt brede gange af stenmel, kantet af brosten. Størrelsen på en grav er 1,5 x 3 meter, uanset om der vælges urne- eller kistebegravelse. Gravsten, som placeres på "Heden" skal være upolerede natursten eller marksten, og pårørende har lov til at sætte 2 blomstervaser tæt ved gravstenen, og lægge en vinterkrans i naturmaterialer op ad gravstenen. Der er obligatorisk at tegne vedligeholdelse på gravsteder i "Heden", og prisen er indtil videre den samme som for et gravsted i fællesplænen. Der er 144 gravpladser i Heden

Selvom afdelingen på papiret så meget firkantet ud, blev resultatet helt anderledes. Afdelingen ligner faktisk en lille hede flade i en lysning i skoven.

Der er taget rigtig godt imod "Heden". Inden anlægsarbejdet gik i gang, indløb der en reservation udensogns fra, og i løbet af 2 år er der foretaget 23 begravelser i "Heden". ■

Norcar DK

tlf. 9621 9020

Den perfekte hjælper på kirkegården:

Norcar 755

- Knækstyret
- Har ekstremt snæver venderadius
- Konstrueret med henblik på ergonomi og sikkerhed
- Alle funktioner styres fra et joystick
- Minimal belastning af underlaget
- Smidig i trange omgivelser
- 4-hjulstrukket
- 20 hK Kubota dieselmotor
- Lav egenvægt
- Stort redskabsprogram, bla. Løvsuger - Gangriver - Gravsstenstang m.m.

Læs mere på www.norcar.com

norcar

Ring for nærmere info eller demo af maskinen.

BRANDSOFT

Komplette IT-løsninger
til kirker og kirkegårde

www.brandsoft.dk

Industrivej Syd 13 C · 7400 Herning · Tlf. 9928 3565

For den professionelle bruger

Knækstyrede CATMAN handy transporter - runder alle hjørner

* Hydrostatisk drift * Servostyring * Bredde kun 80 cm * Drejelad med hydraulisk tip - ladmål 125x80 cm * Praktisk skifteladssystem for jordkasser løvsuger, løvcontainer eller andre ladtyper.

Skifteladsløvsuger på CATMAN transporter.

CATMAN løvsuger i lift med 0,5 m3 container.

CATMAN løvsuger på trailer med 0,5m3 container

Mobil løvsuger, hydrostatisk fremdrift.

Løvsuger for traktordrift.

Montering på bagsmæk.

For bugsering.

Bredsugestuds med omskifter - hurtigskift fra slange til bredsug.

Effektiv løvsugning er CATMAN's speciale - Alle løvsugere har knive til findeling af opsuget materiale.

ØKO river, bugseret, i lift eller i trepunktsophæng.

Ukrudtsrive justerbar i bredde.

Fabrikation: **J.N.Jensen & Sønner ApS**
6534 Agerskov - Tel. 74833108
www.catman.dk

CATMAN har de optimale løsninger

NORDISK LEDERSEMINAR 2011

- INDTRYK OG KOMMENTARER

af Jens Zorn Thorsen,
jeztho@gmail.com

Henning Lektonen fortalte om driftsstyring på kirkegårdene i Danmark. Foto: Jens Zorn Thorsen.

Den 6. – 7. oktober 2011 afholdtes Nordisk Lederseminar i København. Her var 53 kirkegårdsledere fra de nordiske lande mødt op. Formålet var at udveksle erfaringer med kostprisberegning, driftsstyring og samarbejdsformer på kirkegårds- og krematorieområdet.

Klaus Frederiksen, der er ordførende for NFKK (Nordisk forbund for Kirkegårde og krematorier), bød velkommen til alle deltagerne.

Departementschef i Kirkeministeriet, Henrik Nepper Christensen, indledte seminaret med en fokuseret tale om Kirkeministeriets kommende opgaver og rosede omtale til kirkegårdene på Vardø i Norge og skovkirkegården i Helsingborg, med en efterfølgende visitopfordring. Kirkeministeriet ledes nu af Kirkeminister Manu Sareen (R) - tidligere hindu - nu medlem af folkekirken. Kirkeministeren skal både styre Kirkeministeriet, ligestillingen i Danmark og det nordiske samarbejde, med en øget vægtning på ligestillingen.

Der er fokus på hvordan gennemsigtigheden i Folkekirken kan sikres. Det er bl.a. derfor menighedsrådene bestemmer - og Kirkegårdene er kede af det. Gennemsigtighedens konsekvens er, at kunden skal betale kostprisen. Og for at finde kostprisen skal der bl.a. udarbejdes plejeplaner.

I Danmark reduceres antallet af krematorier – og kirkegårde...

Danmark arbejder struktureret med 2 velkendte beregningsmodeller: Et for kirkegårdsområdet og et for krematorieområdet. Som hidtil har resulteret i at Danmarks endelige antal krematorier bliver reduceret om ca. et år fra 32 til 20. Der er endnu ikke sket en så dramatisk reduktion af kirkegårdene men f.eks. nedlægges Sundbys ældste kirkegård om få år og omdannes til park, ligesom det vil ske for Assistenskirkegården i København og Solbjerg Kirkegård på Frederiksberg i 2020; 3 af landets største bykirkegårde. Hovedårsagen er årtiers udvikling, med et stigende antal urnenedsættelser i stedet for de mere pladskrævende kistebegravelser. Interessante spørgsmål vedrø-

Departementschef i Kirkeministeriet, Henrik Nepper Christensen, indledte seminaret med bl.a. en rosende omtale af kirkegårde hos vore nordiske naboer. Foto: Bjarne Kjeldsen.

Ekskursionen d. 7. oktober gik til Sundby og Malmø. Kyrkogårdschef Malte Sahlgren viste rundt i det nyrenoverede krematorium i Malmø. Ombygningen har kostet ca. 50 millioner SEK. Krematoriet har nu 3 ovne med separate filterlinier. Foto: Bjarne Kjeldsen.

rende de fredede gravsteders fremtid rejser sig imidlertid i den forbindelse: Skal de flyttes, blive eller nedlægges? Der vurderes overvejende fra sag til sag i Frederiksberg og Københavns Kommuner. Perspektiverne for de udfasede bykirkegårde er således overvejende en fremtid som grønne parkområder, med nye brugstilbud til befolkningen. Det kunne tænkes at nogle af de større provinsbyers ældste kirkegårde befandt sig i samme situation. Herom mere, i et senere nummer af Kirkegården.

Prispolitik i Danmark

Kommitteret Finn Langager Larsen, Kirkeministeriet
Kirkegårdstaksterne skal inden 1. september 2012 implementeres på kirkegårdene, hvilket jvf. Kommitteret i Kirkeministeriet Finn Langager Larsen, uden tvivl vil betyde en stigning i takstniveauet på landets kirkegårde. Stigningen vil helt sikkert ske på de områder, hvor det er obligatorisk, at taksterne skal dække omkostningerne; f.eks. taksterne for – ren og vedligeholdelse, som Folkekirken ikke har monopol på: Det er ikke rimeligt at et folkekirkemedlem, der selv ønsker at vedligeholde sit gravsted, skal betale gennem kirkeskatten til ren - og vedligeholdelse af de gravsteder, hvis vedligeholdelse er overdraget til kirkegårdene.

Prispolitik i Sverige

Verkställande direktør, Jan-Olov Andersson SKKF
Hos vore naboer i Sverige betaler medlemmerne af Svenska Kyrkan en årlig indtægtsbestemt afgift, som også inkluderer en begravelsesafgift. Begravelsesafgiften dækker bidrag til fællesomkostninger, leje af gravplads, gravning

af grav, nogle transporter, kølerumsopbevaring og kapelleje. Begravelsesafgiften dækker ikke udgifter til kisten og højtideligheden, eller anlæg og vedligeholdelse af gravstedet. Begravelsesafgiften betales af alle; uanset om man er medlem af Svenska Kyrkan.

Ligesom antallet af folkekirkemedlemmer er faldende i Danmark, er antallet af medlemmer i Svenska Kyrkan også faldende, på trods af et stigende befolkningstal. En forestående betænkning skal give svar på flere af de problemer, som de svenske kirkegårdsledere arbejder med for tiden: Problemer som faldende indtægter, vigende skatteindtægter, antallet af kirkegårde og stigende omkostninger pr. m² vedligeholdt kirkegårdsareal. Tal - som et nøgletalsprojekt har afdækket ganske klart - har medvirket til, at der tales om flere effektiviseringer, større kirkegårdsenheder, forskning på området og øget fælles fokus på kundernes behov.

Prispolitik i Norge

Administrerende direktør i KA, Frank Grimstad

I Norge findes til gengæld ingen kirkeskat. Begraves man i sin bostedskommune, er begravelsen og ren - og vedligeholdelsen gratis de næste 20 år. Derudover får alle et tilskud på kr. 4.000,- til begravelsen, uanset afdødes livssyn eller religion. Og det koster højst kr.200,-/år i gravstedsløje. Desuden er der overvejelser om prislighed på begravelse og kremering, samt fokus på om en begravelse skal koste kr. 5.000,- eller kr. 20.000,-. Spørgsmålet vi må stille os er, om Nordmændene er mere effektive? Men til Nordmændenes fordel tæller, at det tilbage i tiden - ved

en overordnet reguleringsplan - blev besluttet, at beplantningen på de norske kirkegårde skulle fjernes.

Driftsstyring og beregning af kirkegårdstakster i Danmark

Driftsstyringsprojektet blev præsenteret af Kirkegårdsleder Henning Lektonen, Roskilde. Kirkegårdsleder Dick Kreinøe, Gladsaxe kirkegård, præsenterede beregningskemaerne, der kan bruges til beregning af de kostpriser, der danner grundlag for kirkegårdstaksterne. Begge dele kan findes på FDK's hjemmeside, www.danskekirkegaarde.dk

Samarbejde om krematoriedrift i Danmark

Provst Torben Hjul Andersen, Slagelse

beskrev samarbejdet mellem krematorier i Danmark; først og fremmest det nye Ringsted projekt. Centraliserings-tanken kom i stand grundet de nye miljøkrav, der trådte i kraft 1. januar 2011 og nye regler for kremationstakster. Ringstedprojektet er resultatet af et samarbejde mellem flere interessenter på Sjælland og Lolland-Falster: Menighedsråd, Stift, Provsti, Krematorier og Kirkegårdsledere.

Krematoriedrift i Sverige

Verkställende direktør, Jan-Olov Andersson, SKKF

Beskrev og analyserede de svenske forhold omkring krematorier. Inden miljødebatten gik i gang, var der 73 krematorier i Sverige. Nu er der 66 krematorier tilbage. I dag er der kun 15 anlæg tilbage uden rensning af røggas. Som i Danmark, er der også områder med overkapacitet; især i de sydlige regioner og i området omkring Stockholm.

Krematoriedrift i Norge

Rådgiver Bjarne Kjeldsen, Norsk forening for Kirkegårdskultur og KA.

I Norge er kremationsprocenten er helt nede på 35 %. Antallet af krematorier er 24, hvoraf de 11 er uden røggasfilter, men en del er på vej til at bygge om. I de senere år har man lukket en del krematorier på grund af miljøkravene.

Sammenfattende kan det konstateres at Norge, Sverige og Danmark arbejder på helt forskellige måder om de samme emner; ud fra et ønske om at anvende de steds færre ressourcer bedst muligt.

Tidligere biskop Erik Normann Svendsen,

som holder af kirkegårdsbesøg fordi de sætter livet i perspektiv, causerede sidst på dagen over 5 kirkegårdsoplevelser: Vestre kirkegård i København med socialdemokraterne ved søen; Assistenskirkegården i København med H.C. Andersen, topløse solbadere og ammende mødre; Nordby kirkegård på Samsø med Thorkild Bjørnvig;

Kyholm kirkegård som var karantænestation i årene 1831-1859 og Garnisons kirkegården i København, som lever sit eget smukke liv.

I døden er alle lige...

Oplægsholdernes indlæg er lagt ind på www.nfkk.eu

Flere oplysninger kan findes på

www.altomkirkegaarde.dk ■

Træ

- beskæring
- plantning
- fældning
- flytning

rodfræsning og rådgivning

Tree Care ApS

Ingegårdsvej 11 · 4340 Tølløse
Fax: 59 18 69 77
www.ks-treecare.dk
E-mail: ks@ks-treecare.dk

Steen Kristensen Tlf.: 59 18 50 77
Kim Poulsen Tlf.: 43 45 11 90

Hansen & Kiilsholm

Når man klipper græs med Walker Mower opnår man et klipperesultat nær det perfekte. Desuden kan du reducere din klippetid med ca. halvdelen i forhold til en almindelig havetraktor. Bygget til professionelt brug.

Kontakt os for en uforpligtende demonstration.

Det er ikke til at tro på før man har oplevet det. Derfor tilbyder vi demonstration af Walker Mowers, så du kan opleve hvordan en Walker Mower arbejder: hurtigt og perfekt med eller uden opsamlere. Robust, driftssikker og gennemprøvet konstruktion.

Walker forhandles hos:

Leo Rosendal a/s
Rollikevej 17 - 9310 Vodskov - Tlf. 98293222

HN Maskiner
Ballerumvej 104, Brund - 7700 Thisted - Tlf. 96170555

Kolding Have og Park Maskiner ApS
Merkurvej 27c - 6000 Kolding - Tlf. 75568566

Sønderborg Skov-Park & Have ApS
Grundtvigs Alle 178 - 6400 Sønderborg - Tlf. 74434050

Hansen & Kiilsholm
Skibhusvej 51 - 5000 Odense C - 66117532

Elite Service
Sortevej 25 - 8543 Hornslet - Tlf. 86156302

Sivertsen a/s
Høgevej 7 - 3400 Hillerød - Tlf. 48240411

Ring 20237532 hvis du ikke kan finde en forhandler i dit område. Så kommer vi til dig og laver en uforpligtende demonstration.

Skibhusvej 51 • 5100 Odense C • 66 11 75 32

www.hansen-kiilsholm.dk - mbh@hansen-kiilsholm.dk

BOLVÆRKSPÆLE OG FLÅDE-EGE BLIVER TIL BÆNKE I MODERNE DANSK DESIGN

Bænkserien "Holmen" er fremstillet af 350 år gamle bolværkspæle fra Holmen

Bænkserien "Frederik den 6." er en videreudvikling af "Holmen"

Bænkserien "Flow" kan sammensættes til cirkler eller snoede forløb

Kunstneren Monica Ritterband har designet bænkkonceptet NatureHistory

NatureHistory hedder konceptet for de 3 nye serier af bænke, der forhandles af Jessing ApS. Bænkene er designet af kunstneren Monica Ritterband og produceres af Bondeskovgaard Savværk.

Bænkene er produceret af træ med en historie...

Bænkserien "Holmen" er fremstillet af 150 bolværkspæle, som Christian den 7. brugte til kajanlæg og dok på Holmen i 1700-tallet. Bolværkspælene var oprindeligt lavet af pommersk fyr og har stået i saltvand i over 200 år. Træet er dermed blevet saltvandsimprægneret og kan holde langt ind i fremtiden. Bænkens planker er blevet bilet; overfladen ser ud, som var den hugget med en bredbladet økse. Serien består af 275 nummererede og signerede bænke.

Bænkene "Frederik den 6" og "Flow" er fremstillet af flåde-egge fra Vallø Slot. Efter Danmark mistede sin flåde i 1807, blev danske egetræer fredet af Admiralitetet og en omfattende plantning af egetræer blev sat i gang: Man vurderede dengang, at der skulle bruges ca. 90.000 gode egestammer til at genskabe den danske flåde. I stedet bliver nogle af de ca. 200 år gamle egetræer nu til bænke i et moderne dansk design:

- Bænken "Frederik den 6." er en videreudvikling af "Holmen"; den har fået ryglæn. Bænkene signeres og får et fortløbende nummer.
- Bænken "Flow" er formet som kvartcirkler, der kan sættes sammen til cirkler eller snoede forløb.

Du kan se mere om bænkkonceptet NatureHistory på Jessing ApS' hjemmeside, www.jessing.eu eller kontakte Jessing ApS på tlf. 86 86 59 99. ■

EUROPÆISK KIRKEGÅRDSKULTUR:

ASCE - ASSOCIATION OF SIGNIFICANT CEMETERIES IN EUROPE

Af Elof Westergaard, formand for Foreningen for Kirkegårdskultur, samt provst i Silkeborg Provsti.

Årsmødet i ASCE , en europæisk forening for kirkegårdskultur, blev afholdt i Wien den 22.-24. september. Mødet indeholdt, udover generalforsamlingen, en række korte foredrag (15 indlæg) samt besøg på byens store kirkegård: Zentralfriedhof, samt på den mindre, men meget seværdige Friedhof Hietzing.

Jeg har tidligere deltaget to gange i ASCE sammenhæng. Deltagelse i disse årsmøder giver god indsigt i både forskelle og ligheder i kirkegårds-kulturen rundt om i Europa. Betingelserne for kirkegårdsdriften er meget forskellige fra land til land. Og landenes vidt forskellige historier afspejler sig naturligvis også i kirkegårds-kulturen.

En væsentlig side ved årsmødet i ASCE er, udover fornøjelsen ved at besøge andre byer, desuden de mange uformelle samtaler med folk fra de andre europæiske lande. Disse samtaler og udvekslinger af synspunkter skærper såvel blikket for fælles problemstillinger som for de særlige forhold, som gør sig gældende i dansk kirkegårds-kultur.

Kirkegårdene som kulturværdier

Lidija Plibersk, Maribor, Slovenien, blev på generalforsamlingen valgt som ny præsident for ASCE. Hun har deltaget i organisationens arbejde gennem en årrække. Lidija Plibersk lægger vægt på, at de europæiske kirkegårde skal ses som betydningsfulde steder til belysning af såvel en lokal, national og europæisk historie. Kirkegårdene er kulturelle seværdigheder, som rummer mange historiske minder samt også ofte betydningsfulde kunstværker.

Lidija Plibersk har de sidste år været engageret i at rejse et fredsmonument i sit hjemland Slovenien. Et projekt, som nu er blevet realiseret. Og det er desuden lykkedes hende at skabe grobund for, at der senere i år vil blive rejst et tilsvarende fredsmonument i Sarajevo. På generalforsamlingen i Wien fik Lidija Plibersk således overrakt gaver fra bystyret i Sarajevo og fra regeringen i Bosnien-Hercegovina. Et vigtigt fredsskabende arbejde.

Foredragene på årsmødet var af blandet karakter. De fleste tog udgangspunkt i en bestemt kirkegård, men der var også foredrag, som tog mere principielle spørgsmål op. Foredragene fokuserede på udviklingen og nyere tendenser i europæisk kirkegårds-kultur: den større grad af individuelle ønsker samt ikke mindst de forandringer, som det øgede antal kremeringer i næsten alle europæiske lande medfører. Det er udfordringer, som vi også kan nikke genkendende til i en dansk sammenhæng.

Kirkegårdsbesøg

Årsmødet indeholdt endvidere flere kirkegårdsbesøg. Wiens kirkegårde bærer præg af byens store historiske betydning som hovedstad i det Østrig-Ungarske rige. Udviklingen på Wien Zentralfriedhof er desuden forbillig. Man finder indenfor kirkegårdens rammer plads til afsnit for mange for forskellige trosretninger, således at kirkegården fortsat kan afspejle byen og dens befolkning. Der er god grund til at lade sig inspirere heraf i dansk kirkegårds-kultur. ■

Karl-Borromäus-Kirche ligger på Zentralfriedhof, Wiens største kirkegård (grundlagt 1874, 250 ha, 330.000 gravsteder, 3 mio. begravelser gennem årene). I forgrunden Präsidentengruft, hvor Østrigs præsidenter siden 2. verdenskrig er blevet begravet, bl.a. Kurt Waldheim. Foto: Invisigoth67, Creative Commons Attribution ShareAlike 2.5 License

Komponisten Ludvig van Beethoven døde længe før Zentralfriedhof blev grundlagt. Men han er blevet flyttet til denne æresgrav årtier efter sin død. Foto: Invisigoth67, Creative Commons Attribution ShareAlike 2.5 License

ASCE har web-adressen www.significantcemeteries.org. Her kan man bl.a. se at Foreningen for Kirkegårdskultur samt Assistens Kirkegård er medlemmer fra Danmark. Ingen danske kirkegårde er med i hjemmesidens liste over "betydningsfulde kirkegårde", men under "andre" nævnes Torben Schønherres stjernevejsprojekt på Vestre Kirkegård i København.

European Cemeteries Route

ASCE har sammen med to andre organisationer også virket for udarbejdelsen af en europæisk kirkegårdsrute. Det er et tiltag, hvis sigte er at promovere europæisk kirkegårdskultur i en turistmæssig sammenhæng. Listen skal gerne indeholde samtlige betydningsfulde kirkegårde i Europa. Pt. er 63 kirkegårde (inkl. Assistens Kirkegård) med på ruten, fordelt på 50 byer og 20 lande. En bog er under udgivelse, men det vil dog primært være gennem www.cemeteriesroute.eu, vi som brugere vil kunne finde inspiration til besøg på de mange interessante kirkegårde i Europa.

Hvem kan blive medlem

ASCE medlemmer skal være "offentlige eller private organisationer", der drager omsorg for kirkegårde, der "anses for at være af historisk eller kunstnerisk betydning".

For at blive medlem, skal man sende en ansøgning til ASCE's formand. Ansøgeren SKAL bestyre og/eller bevare i hvert fald én betydningsfuld kirkegård. Ansøgeren skal i sin ansøgning gøre rede for hvorfor/bevise at den pågældende kirkegård er betydningsfuld – historisk, arkitektonisk, kunstnerisk, landskabeligt eller på anden kulturel vis.

Man kan også blive ASCE-partner, hvis ikke man kan leve op til ovennævnte krav. Partnere kan deltage i møder o.l. men har ikke stemmeret.

Prisen for medlemskab er afhængig af ansøger:

Kommuner betaler afhængigt af indbyggertal:

Op til 50.000 indbyggere: 50 Euro

Mellem 50 to 100.000 indbyggere: 125 Euro

Mellem 100 to 200.000 indbyggere: 250 Euro

Mellem 200 to 500.000 indbyggere: 500 Euro

Mellem 500.000 indbyggere og 1 million indbyggere: 750 Euro

Euro

Mere end 1 million indbyggere: 1000 Euro

Universiteter og kulturelle institutioner betaler 25 % af det, som institutionens kommune betaler eller ville skulle betale.

Kommunale virksomheder betaler det samme som kommunen betaler eller ville skulle betale.

Lande, regioner og provinser betaler hvad hovedstaden betaler eller ville skulle betale

Frivillig-organisationer betaler 1 Euro.

INSPIRATIONSUDSTILLING PÅ VINDERØD KIRKEGÅRD

af Lene Halkjær Jensen,
lene.bladet@mail.dk

Kirkegårdsleder Karsten Hilde rettede en stor tak til alle, der havde været med til at gøre udstillingen mulig

Udstillingen er tilpasset, så den indgår som en naturlig del af Vinderød Kirkegård.

Gravmonumentet kan være meget personligt og gravstedets anlæg er tilpasset den nutidige livsstil.

Den 29. september 2011 bød Frederiksværk-Vinderød Menighedsråd og Vinderød Kirkegård velkommen til inspirationsudstillingen "Kunst på Kirkegården". Udstillingen er blevet til i et samarbejde mellem udstillerne, Vinderød Kirkegårds samarbejdspartnere, leverandører og sponsorer.

På en ualmindelig smuk og solbeskinnet septemberdag, kunne formanden for Frederiksværk-Vinderød Menighedsråd Bent Peetz byde velkommen på Vinderød Kirkegård, der i dagens anledning var pyntet med flotte og fantasifulde blomsterdekorationer og mere permanente beplantninger fra nogle af udstillingens sponsorer.

Borgmester Helge Friis erklærede udstillingen åben med bl.a. følgende ord: "Det er dejligt at åbne noget, man ikke selv har været med til at bevillige penge til".

"Jeg har ikke nogen penge – vil i være med?"

Det var Kirkegårdsleder Karsten Hildes udgangspunkt for at stable udstillingen på benene. Heldigvis var der mange, der ville bidrage - og med en stor indsats fra udstillere, sponsorer, kirkegårdens medarbejdere og opbakning fra menighedsrådet - er udstillingen nu en realitet. Den kan ses på Vinderød Kirkegård de næste 2 år.

Udstillerne er lokale kunstnere, stenhuggere fra hele landet, samt det tyske bronzestøberi Strassacker. Strassackers bidrag til udstillingen har tidligere været udstillet på Skovlunde og Randers Kirkegårde. Disse udstillinger + lidt mere er nu samlet på Vinderød Kirkegård.

Udstillingen består af gravmonumenter, skulpturer og figurer, der er udført i bronze, jern, stål og sten. Omkring nogle af gravmonumenterne er anlagt eksempler på urnegravsteder, der rummer muligheden for det personlige og individuelle, samtidig med at plejekravet er tilpasset den nutidige livsstil.

Det gode gravmonument

skal afspejle den afdødes identitet og fastholde erindringen. En kunstnerisk smuk udførelse kan bidrage til trøsten og lysten til at bruge gravstedet som en del af sorgbearbejdelsen.

Rammerne omkring gravstedet skal være behagelige og fredfyldte og indbyde til længere ophold. Det er nogle af tankerne bag udstillingen.

Udstillingen indgår som en naturlig del af de i forvejen smukke rammer på Vinderød Kirkegård, der er tilføjet ekstra elementer i form af lånte/ sponserede bænke og træer.

Det er Karsten Hildes ønske og håb, at folk skal blive mere opmærksomme på kirkegården og dens muligheder. Han ser gerne, at den anonyme fællesgrav helt blev afskaffet og håber, at udstillingen kan bidrage til at gøre kirkegården til et sted, man vælger bruge: Både som et sted for at bearbejde sorgen, men også som et mål for søndagsudflugten. Kirkegården skal ikke bare et sted, hvor man gemmer de døde af vejen... ■

Udstillere og sponsorer:

Ernst Strassacker, Tyskland
 Hillerød Stenhuggeri, Hillerød
 Danstein A/S, Jyderup
 Gribskov Stenhuggeri, Græsted
 G9 Udventar, Randers
 Kunstner Preben Boye, Hundested
 Kunstner Leif Nielsen, Frederiksværk
 Kunstner Lars Skov Nielsen, Smidstrup

Vejenbrød Planteskole, Kokkedal
 Asserbo Planteskole, Frederiksværk
 Birkholm Planteskole, Allerød
 Joel Klerk Planteskole, Skævinge
 Blomsterhjørnet, Græsted
 De Fire Årstider
 St. Lyngby Kran, Skævinge
 Kaptains Brolægning

GMR

El Maxi Truck 4WD
Med servostyring, hydraulisk galvaniseret tip med kraftig tipcylinder og oplukkelige sider og forsmæk. Kan leveres med metanol drevet brændselsceller for lang køretid

Forbedret model med bl.a. vendbart betjeningshåndtag - kompakt holder til sugeslange. 4 kraftige hjul sikrer stabiliteten på ujævnt underlag

www.gmr.dk

Tlf.: 7564 3611
Saturnvej 17
8700 Horsens

El truck 48 volt. Med servostyring og kørelys. Værktøjsskuffe og 100 cm i bredde. Fås med drejelad

Standard med 3 vejstip
Mulighed for højtipp
Ned til 500 kg
Ses her med løvsugerudstyr
Gigant tilbehørsprogram

STAMA

STENSBALLE

NESBO

FRA KIRKEMINISTERIET:

KIRKEUDDANNELSE.DK

af Sine Thiman Dreyer,
Kirkeministeriet

Kirkeministeriet har åbnet en ny portal kirkeuddannelse.dk, som gør det nemt at finde relevant information og inspiration til arbejdet med personale i folkekirken.

Portalen er opdelt i en indgang for medarbejdere og en indgang for menighedsråd. Det gør det nemt at komme til relevante informationer om kompetenceudvikling og uddannelse.

Der er også en indgang med information om folkekirken som arbejdsplads og jobbeskrivelser for de enkelte faggrupper.

Overblik over uddannelsesmuligheder

På portalen findes en oversigt over obligatoriske uddannelser for de ansatte samt beskrivelser af indholdet i uddannelserne. Samtidig er der direkte adgang til AMUs tilmeldingssystem, og der findes information om tilskudsregler og andre praktiske oplysninger.

Der findes også inspiration til andre uddannelsesmuligheder inden for de enkelte faggrupper.

Inspiration til arbejdet med kompetenceudvikling

Portalen tilbyder flere værktøjer til brug for menighedsrådet eller de ansatte i relation til kompetenceudvikling.

Der findes for eksempel et "MUS-koncept" til medarbejderudviklingssamtalen; hvordan forbereder man sig, hvad skal I tale om under samtalen, og hvordan bliver der fulgt op på samtalen.

Til MUS-samtalen findes der også et dialogredskab og inspirationskatalog, som kan bruges, hvis man gerne vil bringe medarbejdernes tidligere erhvervede kompetencer og øvrige livserfaring i spil.

Et andet værktøj "Målrettet kompetenceudvikling" kan bruges af menighedsråd og ansatte til nemt at komme i gang med målrettet kompetenceudvikling.

Med værktøjet får man hjælp til at sætte fokus på sognets nuværende og fremtidige målsætninger, samtidig med at medarbejdernes ønsker til jobudvikling, uddannelse m.v. kan inddrages i arbejdet med målrettet kompetenceudvikling.

Løbende udvikling

kirkeuddannelse.dk giver gode muligheder for at finde information og inspiration til arbejdet med personale i folkekirken, og det anbefales at kigge lidt rundt på siden.

Portalen er løbende under udvikling og vil blive udbygget med flere informationer og værktøjer.

Portalen er kommet i stand ved hjælp af midler fra OPU og CLOPU under SCK (Statens Center for Kompetenceudvikling). Projektet er blevet styret af en styregruppe med repræsentanter fra Kirkeministeriet, Landsforeningen og faggrupperne. ■

VIDEN OM TRÆER

tekst og foto: Knud Ib Christensen
næstformand, Dansk Dendrologisk Forening
kichr55@gmail.com

Abies koreana

Træer spiller på næsten enhver måde en væsentlig rolle på vores kirkegårde og er du interesseret i at få mere viden om træer kunne Dansk Dendrologisk Forening være svaret. I Dansk Dendrologisk Forening kan du møde medlemmer, der har særlig interesse for træer som anvendes i haver, parker og skove samt langs gade og vej.

Dansk Dendrologisk Forening blev stiftet den 4. april 1949 og har til formål at fremme interessen for dendrologi i videste forstand og at arbejde for bevarelsen af særprægede træer, plantninger og bevoksninger. Ordet 'dendrologi' kommer af de græske ord 'dendron' = træ og 'logos' = ord eller udsagn (læren om).

Ekskursioner

En meget vigtig del af Dansk Dendrologisk Forenings aktiviteter er at arrangere en række ekskursioner til dendrologisk særligt interessante områder i både Danmark og udlandet, f.eks. haver, parker og træsamlinger, samt til skove og andre landskabstyper. Ekskursionerne ledes

af fagfolk og de fleste varer 1-2 dage og går til mål i Danmark, Sydsverige eller Nordtyskland, men omtrent hvert andet år afholdes en udlandstur på 1-2 uger. Den næste lange udlandstur vil efter al sandsynlighed gå til Kaukasus i 2013 og tidligere mål har været bl.a. Grækenland, Tjekkiet, det nordøstlige USA, Letland, Sydafrika og Irland. Referater af nogle af de nyere ekskursioner til både ind- og udland findes på Foreningens hjemmeside [<http://www.dendron.dk/aktiviteter/>].

Foredrag mv.

Dansk Dendrologisk Forening afholder møder med foredrag, demonstrationer og træbestemmelse, men i de senere år har interessen for møder været stigende blandt medlemmerne. Der er dog altid et foredrag i forbindelse med generalforsamlingen i marts. Et par nyere eksempler er "Baobab, Parkia og Karité - juice, suppeterninger og chokolade fra Afrika" og "Den Tropiske Bræknød (Jatropha)". Ved julemødet først i december viser medlemmerne billeder fra årets ekskursioner.

Dansk Dendrologisk Årsskrift

Ligesom ekskursionerne er tidsskriftet "Dansk Dendrologisk Årsskrift" en meget vigtig del af Foreningens aktiviteter. Årsskriftet udkom første gang i 1950 og bringer hvert år en eller flere artikler skrevet af både fagfolk og ikke-fagfolk om "alt" vedrørende træer. I 2010 var Årsskriftet et temanummer om slægten *Stewartia*, i 2009 var der artikler om dyrkningserfaringer med birk i Sydsandinavien, nåletræssamlingen Borsholm Pinet, Århus Universitets arboret og Dansk Træregister, og i 2008 indeholdt Årsskriftet artikler om de vilde roser i Danmark og gode ege til dyrkning i sydsvenske byer. Ud over de egentlige artikler er der normalt også referater fra årets ekskursioner. En samlet oversigt over alle artikler publiceret i Dansk Dendrologisk Årsskrift findes på Foreningens hjemmeside [<http://www.dendron.dk/aarsskrift/>] og en del af årgangene kan downloades herfra enten som hele årgange eller som enkeltartikler - og flere er på vej.

Hjemmesiden

Dansk Dendrologisk Forenings hjemmeside [<http://www.dendron.dk/>] består af en "Forside", hvor du kan læse om nyheder i Foreningen med links til mere uddybende omtale. Dette gælder især annoncering af ekskursioner og andre aktiviteter, der kan læses på siden "Aktiviteter". På siden "Forening" præsenteres Dansk Dendrologisk Forening. Siden "Debat" er et debatforum, hvor foreningens medlemmer og andre diskuterer "alt" om træer. De nyeste debatindlæg handler om kæmpetræer, *Toona sinensis*,

Danmarks højeste træ og hankogler af *Wollemia nobilis*. På siden "Artikler" findes en samlet oversigt over artikler publiceret i Dansk Dendrologisk Årsskrift og her er der en henvisning til Årsskriftets artikel database, hvor du kan finde artikler, der indeholder det eller de søgeord, du har angivet. Siden "Træregister" er indgangssiden til onlineversionen af Dansk Træregister. På siden "Links" findes en oversigt over gode links til andre hjemmesider med information om træer eller relaterede emner. Endelig findes på siden "Kontakt" en oversigt over Foreningens bestyrelsesmedlemmer og deres e-mails.

Dansk Træregister

I begyndelsen af 1990'erne gjorde Dansk Dendrologisk Forenings bestyrelse flere forsøg på at starte et register over bemærkelsesværdige danske træer. Forsøgene resulterede i, at Helle Serup som afsluttende opgave ved forstkandidatuddannelsen på KVL (nu LIFE) i 1996 lavede et register over 113 træer i Nordsjælland. Desværre stoppede aktiviteterne omkring Dansk Træregister efter ganske få år. Inden for de seneste 5-6 år har Dansk Dendrologisk Forenings bestyrelse forsøgt at genoplive Dansk Træregister og importere data fra den oprindelige database til et mere moderne databasesystem. Dette viste sig imidlertid overordentligt vanskeligt og derfor påbegyndtes i december 2007 udformningen af en helt ny database til version 2 af Dansk Træregister, der kan ses på Foreningens hjemmeside [<http://www.dendron.dk/dtr/>]. Det nye register rummer i øjeblikket omtaler af mere end 300 træer og nye

Dansk Træregister rummer omtaler af mere end 300 træer; heraf er 93 illustrerede. Bl.a. findes billeder af Djævlen, Engländeregen, Skovfogedegen og Vortegen.

Leucospermum cordifolium og *Encephalartos transvenosus* er forholdsvis ukendte under danske himmelstrøg, men var nogle af de planter, der kunne ses på Dansk Dendrologisk Forenings tur til Sydafrika i 2005.

oplysninger tilføjes løbende. I øjeblikket er der illustrationer af 93 træer i databasen.

I Dansk Træregister optages danske træer og bevoksninger, som på en eller anden måde er bemærkelsesværdige. Der er især tale om:

1. Gamle og store træer, f.eks. Kongeegen i Jægerspris Nordskov, der med en alder på 1400-2000 år er Danmark og Europas ældste eg.
2. Træer med en speciel vækstform, f.eks. Vorteeegen, som har sit navn efter den knudrede bark, der skyldes dannelsen af fugleøjvede forårsaget af "sovende øjne". –
3. Træer med tilknytning til kongelige eller andre (u) kendte personer, f.eks. Christian d. V's Eg i Jægersborg Dyrehave.
4. Træer med tilknytning til folketroen, f.eks. Kludeegen på Hejede Overdrev. Tidligere troede man, at man kunne helbredes for sygdomme ved at hænge klude op i såkaldte klude- eller helligtræer.
5. Træer med en god eller sær historie, f.eks. Englænderegen i Jægersborg Dyrehave. I 1807 stjal to engelske soldater regimentskassen og begravede den ved en fritstående eg, formentlig Englænderegen.
6. Træer med mærkelige anvendelser, f.eks. Skovfogedegen, der er opkaldt efter skovfoged Johan Georg Weisler (1792-1854), der brugte den hule stamme som bedekammer.
7. Træer, der er fredede eller tinglyste, f.eks. Brændte Ole, der samtidig er et træ med en god historie. I 1658 under Svenskekrigene deserterede en svensk soldat, Ola Månsson (Svedne Ola). Året efter slog lynet ned i kæmpeegen Brændte Ole (Ola) og spaltede den hule stamme i to. I hulrummet lå det forbrændte lig af Svedne Ola i resterne af sin svenske uniform.
8. Træer med værdi for fauna (fugle, insekter) og flora (svampe mv.) såsom hultræer og træer i henfald. Som

et godt eksempel på et træ i spektakulært henfald kan nævnes Djævelen i Jonstrup Vang.

Ønsker du at indrapportere et træ til Dansk Træregister, kan du enten sende en e-mail til registrets registrator [kiclr55@gmail.com] eller udfylde onlineskemaet på Dendrologisk Forenings hjemmeside [<http://www.dendron.dk/dtr/ny/>].

Nåletræer i Danmark og Norden

Som et nyt tiltag inden for formidling af viden om træer udkom i 2009 "Nåletræer i Danmark og Norden" som den første bog på Dansk Dendrologisk Forenings Forlag. "Nåletræer i Danmark og Norden" beskriver alle nåletræer, der enten er hjemmehørende i Skandinavien eller plantes i landskabet uden for parker og haver. Den indeholder traditionelle, illustrerede bestemmelsesnøgler og på den medfølgende CD findes moderne interaktive, computerbaserede bestemmelsesnøgler. I teksten findes oplysninger om bl.a. botaniske kendetegn, forekomst, biologi og anvendelse, samt hvornår de indførte arter plantedes første gang i Danmark. Fotografier og stregtegninger af de 42 arter og 19 varieteter og underarter gør det nemt at skelne de forskellige nåletræer fra hinanden. Bogen henvender sig til alle naturinteresserede og er skrevet med brug af så få botaniske fagudtryk som muligt. Den koster 150 kr. + porto og kan bestilles ved at sende en e-mail til forfatteren [kiclr55@gmail.com].

Medlemskab

Det koster for tiden 200 kr. pr. år at være medlem af Dansk Dendrologisk Forening og indmeldelse kan ske enten ved at sende en e-mail til kassereren [crl@nst.dk] eller via en onlinekupon på Foreningens hjemmeside [<http://www.dendron.dk/forening/indmeldelse/hold.asp>]. ■

7.000 VARER - 1 LEVERANDØR

Dan Sand

DSN A/S · TLF: 96 56 41 00 · E-MAIL: INFO@DANSAND.COM · WWW.DANSAND.COM

Professionel rod-, stød- og stubfræsning gennem 30 år

Hækfræsning

er et af vore mest efterspurgte fræseprodukter når man skånsomt og effektivt vil fjerne rødderne fra et vildvokset buskads eller en gammel hæk.

Hasselholm AB - Box 263 - SE-441 25 Alingsås
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -
www.hasselholm.se - info@hasselholm.se
Vort gratisnummer: 80 88 12 16

Fuchs og AVANT staldkat

- DANMARKS MEST FLEKSIBLE MINILÆSSER....
Over 100 forskellige redskaber på lager.

Årlig besparelse
på flere hundrede
arbejdstimer!!

Priser fra kr. 85.000,-

Se også vores store udvalg
af brugte maskiner på
www.sorring-maskinhandel.dk

Snekost

Rendegraver

Rotorklipper

Hækkeklipper

Trailer

Løvsuger

Kom til Sorring og se alle modellerne og det store redskabsprogram.
Vi har det hele på lager. Du får selvfølgelig din kørsel godtgjort når du køber en maskine.

SORRING MASKINHADEL A/S - JYLLAND/FYN: Tlf.: 86 95 75 22 - SJÆLLAND/ØERNE Tlf.: 59 65 60 37
www.sorring-maskinhandel.dk info@sorring-maskinhandel.dk

JØRN SKOV

I 2004 havde vi netop afhændet vores havecenter ved Grindsted. Jeg skulle derfor finde ud af, hvad jeg ville arbejde med fremover. De mange overvejelser endte med, at jeg søgte mod kirkegårdene. .

af Jørn Skov, tonder-kirkegaard@mail.tale.dk

Årsagen var, jeg fortsat gerne ville arbejde indenfor det grønne område, og samtidig følte et behov for at arbejde med et nyt område, efter at have arbejdet indenfor planteskolerne i 35 år. Når valget faldt på kirkegårdene, skyldes det primært to forhold. For det første har jeg gennem mange år haft en løbende kontakt til ansatte på kirkegårdene. Et fællestræk for disse mennesker har altid været, at de både var tilfredse og stolte af deres arbejde. For det andet, har mange besøg på danske og udenlandske kirkegårde vist, at selv om alle kirkegårdene leverer den samme ydelse, gør de det meget individuelt. Det er en forskellighed, som vi bør værne om, og som giver ansatte på kirkegårdene, mulighed for at være med til at præge udviklingen.

Uddannelse

Oprindeligt er jeg uddannet som gartneritekniker (i dag jordbrugsteknolog) i 1978. Det var en ny uddannelse som var i støbeskeen. For eksempel var det en sensation, at arbejdsmiljø var et fag i uddannelsen. Det kan virke besynderligt i dag, at den store fokus på emnet ikke er ældre.

Arbejds-mæssig baggrund

Nu er en formel uddannelse kun et grundlag. For at fungere i et arbejdsliv, skal den ses i sammenhæng med det arbejdsliv og de erfaringer som opnås derigennem. Tilfældigheder gjorde, at jeg kom til at arbejde med skovplanter, som driftsleder ved Hedeselskabets Planteskoler, siden som direktør for Arborea Dania i Løsning. Herefter var jeg udsendt som Longterm Advisor på et EU projekt i Litauen, hvor jeg stod for planlægningen af en skovplanteskole. Den skal, ud over

Nyplantet allé af *Tilia platyphyllos* 'Ørebro'

Urneplæne med *Quercus cerris* som karaktergivende træer

Parti fra Ny Kirkegård, med urnegravsteder i vinca i baggrunden

Parti fra Ny Kirkegård, med urnegravsteder i vinca og lapidarium bagved.

at producere skovplanter, også være en inspiration for udviklingen af skovplanteskoler i Litauen. Herefter overtog vi planteskolen ved Grindsted.

Tønder Kirkegård

Omkring 1980 boede jeg nogle år i Tønder, og min kone er født og opvokset her. Vi har i mange år ønsket at vende tilbage til Tønder, og med stillingen på kirkegården, opstod muligheden for at vende tilbage.

De ledelsesmæssige problemer på Tønder Kirkegård er velkendt indenfor branchen. Som illustration af dette, blev jeg den sjette kirkegårdsleder på 10 år. En så stor udskiftning gør det selvsagt svært at få en linje i kirkegårdens drift og udvikling. Med inspiration fra min projektansættelse i Litauen, og i Slots og ejendomsstyrelsens arbejde med kvalitetsbeskrivelser, blev der udarbejdet en status for kirkegården og en plan for udviklingen de kommende 10 år. Planen var meget specifik for de første 6 år, og derefter en markering af de opgaver der efterfølgende skulle sættes fokus på. Den blev fulgt op af en ny udviklingsplan i 2010 (Kirkegården nr. 4), der fortsætter hvor den første slap.

Når man læser og ser de 2 planer, fremstår de umiddelbart som en prioritering af en lang række praktiske opgaver. Disse opgaver er ikke planens vigtigste funktion, derimod skal planerne sikre, at udviklingen af kirkegården ikke kommer til at virke for voldsom, men derimod respektere den langsomme udvikling, som er kirkegårdens inderste sjæl. De besøgende på kirkegården må aldrig opleve det som, kirkegårdens hi-

storie bliver kastet over bord. Endvidere fastlægger planerne, at pleje i parkniveau, er det overordnede plejeniveau. Det hjælper med til at få kirkegården til at optræde som et hele, uanset hvor på den, at man kommer.

Ud over de fysiske planer for kirkegården, arbejder vi ud fra en filosofi om, at kirkegården skal være et fredfyldt sted. Det betyder, at vi hele tiden søger de mest støjsvage maskiner og redskaber til brug ved arbejdet på kirkegården. På dette område ser jeg specielt frem til, at de mest støjende maskiner, nemlig plæneklipperne, kommer med maskiner på el, så vi også her kan få sænket støjniveauet.

Privat

For at være et helt menneske, er det også nødvendigt at have interesser udenfor arbejdslivet. Her fylder familien naturligvis meget, hvor det er vigtigt for os at støtte vore tre børn, som alle er under uddannelse. Endvidere har holdidræt, i form af håndbold og fodbold, fyldt meget. I dag bruger jeg megen tid på politik og som formand for fritidscenteret i Tønder. I Sønderjylland har man en stor tradition for at danne foreninger, hvis formål primært er socialt. Jeg er også medlem af et par af disse, hvor kortspillet Skat danner rammen om den ene og keglesporten, gør det om den anden.

Afslutning

Sønderjysk Idræt har et slogan 'altid under vejs'. Dette slogan vil jeg lade stå, som en beskrivelse af de arbejdsmæssige opgaver jeg har i forbindelse med kirkegården og i det liv jeg har privat. ■

FØRSTE SPADESTIK I RINGSTED

Biskop Peter Fischer-Møller og ELINDCO's direktør Per Staalgaard tog det første spadestik. Foto: Torben Hjul Andersen.

Den 5. oktober blev det første spadestik taget til det nye Fælleskrematorium i Ringsted. Spaderne blev ført af Biskop Peter Fischer-Møller, Ringsteds Borgmester Niels Ulrich Hermansen, formanden for krematoriets bestyrelse provst Torben Hjul Andersen og ELINDCO's direktør Per Staalgaard.

Det nye krematorium forventes at stå færdigt i løbet af december 2012 og bliver Danmarks største med 5 ovne. Projektet er tegnet af Henning Larsens tegnestue og Landskabsarkitekt Birgitte Fink skal stå for de landskabelige omgivelser.

Licitationen blev vundet af ELINDCO A/S med en byggesum på 57,5 mio. kroner. ■

Det nye Fælleskrematorium i Ringsted er tegnet af Henning Larsens tegnestue

”EN GOD STAUDE TIL KIRKEGÅRDEN”

af Tommy Christensen,
tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Alchemilla mollis er meget anvendelig – både som forgrund i staudebedet og i større flader. Den kan formeres ved deling både forår og sensommer.

Alchemilla mollis – Lådden Løvefod

Alchemilla – slægten er stor, man kender over 300 arter fordelt over det meste af verden: Asien, bjergegne i tropisk Afrika og Nordeuropa. Slægten er karakteristisk med de store løse stande af små gulgrønne blomster, som giver et let og graciøst udseende. Blomstringstiden er lang: juni – august og smukt ser det ud når blomsterstandene lægger sig ud over de grågrønne, håndnervede blade. Bladene på de fleste arter ligner virkelig en kattepote, deraf navnet løvefod. Løvefod er stort set smuk i hele vækstsæsonen og en stensikker bunddækkeplante. Lang tid efter den egentlige blomstring beholder de gulgrønne bægerblade deres farve og det er først når de bliver brune, at planten ser afblomstret ud. Hvis man bortskærer blomsterstandene på dette tidspunkt, remonterer løvefod - dog med færre blomsterstande.

Løvefod bliver sjældent ramt af sygdom, men et angreb af meldug hen på sensommeren klares ved en nedklipping og planten starter på ny - og har man ramt det rigtige tidspunkt strutter planten af sundhed når man går fra efterår til vinter. Det kan give nogle virkelig smukke motiver

med rimfrost og sådan. Løvefod trives næsten under alle forhold, dog ikke i decideret sandjord, men i sol, halvskygge og skyggefulde steder passer den fint. Løvefod gør sig godt i mange sammenhænge. Både som randbeplantning og forgrund i staudebedet, men også som mindre og større flader. Den er fortrinlig som kontrast til blå blomster, f.eks. salvie eller katteurt og den er selvfølgelig smuk i samspil med andre gulgrønne planter og næsten alle roser. Løvefod er egentlig en gammel staude, der har vokset i de danske haver i mange årtier, men med det limegrønne look er den evig ung og passer ind i næsten ethvert bed. Med hensyn til løvefod, er formering ved deling forår og sensommer en god måde. Man kan også prikke selvsåede planter, altså frøformer.

Udover Alchemilla mollis er A. alpina og A. erythropoda almindeligt brugt på vore breddegrader.

Selv om jeg synes at det er virkelig hyggeligt, at skrive om gode og brugbare stauder til de danske kirkegårde, vil jeg gerne opfordre andre til at beskrive deres favoritter og succeser, for at gøre udvekslingen af viden om stauder så nuanceret som muligt - til gavn for bladets læsere... ■

HAVE & LANDSKAB 2011

Vejenbrød Planteskole var med på udstillingen for første gang: "Det er en god oplevelse at være med og vi får skabt mange nye kontakter. Vi har lært noget om indretning af standen, som vi må udnytte næste gang" siger Morten Lindsjø. Det var også på Have & Landskab, at Karsten Hilde fra Vinderød Kirkegård fik overtalt Morten Lindsjø til at være medsponsor for inspirationsudstillingen på Vinderød Kirkegård.

Palle Kristoffersen fra Skov og Landskab fremviste Omega Drail Line, der er en afvandringsrende til bl.a. grusarealer. Ideen er hans egen og det forventes, at der går et halvt års tid før produktionen kan komme i gang.

Henrik Jessing fra Jessing ApS var ganske godt tilfreds med forløbet af udstillingen: "Rammerne for udstillingen er gode og vores placering, her ved en af indgangene, er helt perfekt"

På HTF's stand var der – som altid – stor mulighed for at løbe på en kollega fra kirkegårdsbranchen, få en god snak om maskiner og måske... en kold fadøl!

Udstillingen Have og Landskab blev afviklet for 10. gang i dagene 24. – 26. august i Slagelse. Udstillingen havde 8.985 besøgende, hvilket er noget lavere end forventet.

Besøgstallet bekymrer dog ikke arrangørerne, der ikke mener at mange gæster er et succeskriterium i sig selv: Det er lige så vigtigt, at det er de "rigtige"; dvs. beslutningstagere, planlæggere og håndværkere, der besøger udstillingen.

Udstillerne har da også givet udtryk for tilfredshed med udstillingen; der har været travlhed alle 3 dage og det har

knebet at få tid til at tale med alle interesserede gæster.

Udstillingen havde temaet Klima og miljø – og med sommerens store regnmængder og skybrud, var det tema mere aktuelt end forventet. Flere udstillere fremviste løsninger, der kan rense og aflede nedbøren, før den ledes ud i vandmiljøet.

Arrangørerne bag Have & Landskab har allerede aftalt, at der skal afvikles udstillinger i 2013 og 2015. Stedet vil fortsat være Slagelse og vil finde sted i august måned. ■

LAVTEKNOLOGI DER VIRKER!

4-HJULET TRÆKVOGN SOM KATAFALK

af Lene Halkjær Jensen,
lene.bladet@mail.dk

Katafalkerne bruges til afsætning, når bedemændene kommer med kisterne.

Når katafalken bruges i kirken er trækstangen afmonteret og et klæde sættes fast med velcro-bånd.

Håndtering af kister kan nogle steder være et stort problem for kirkens og kirkegårdens personale. I Humlebæk blev problemet løst med anskaffelsen af 3 katafalker, der blev bygget op over en 4-hjulet trækvoan.

I Humlebæk er kirken og ligkapellet adskilt af stor afstand og en højdeforskel der er så markant, at manuel skub eller træk med en kiste på en katafalk er urealistisk. Disse fysiske forhold gav anledning til en del problemer i forbindelse med flytningen af kister fra kapel til kirke. Før blev kisterne anbragt på katafalker i kapellet. Herfra skulle de løftes over på en trækvoan, for med motorkraft at blive trukket op til kirken. Her skulle kisterne så løftes over på kirkens katafalk og skubbes ind i kirken. Inden for den normale arbejdstid var problemet til at overse – når der ikke lige var ”mandefald” pga. ferie og sygdom.

I weekenderne var denne besværlige håndtering mere problematisk. Valget stod mellem at overholde lovkravene for løft af kister – og sjældent have weekendfri – eller at skiftes til at håndtere kisterne selv...

Løsningen blev udtænkt af kirkegårdens personale

Et studie af de muligheder, markedet for katafalker på daværende tidspunkt kunne tilbyde, viste ikke nogle løsninger, der enten helt kunne løse problemet, eller var inden for de økonomiske rammer, der var givet.

I et samarbejde mellem personalet og smeden i Saunte, fik vi konstrueret de nye katafalker. De er bygget op som en 4-hjulet trækvoan og forsynet med luftgummihjul og bremse. Den øverste del er fremstillet af egetræ, som matcher kirkens interiør. Prisen pr. stk. var kr. 15.700,- + moms.

Katafalkerne står i ligkapellet og bruges til afsætning, når bedemændene kommer med kisterne. Katafalkerne kan spændes efter en vogn og trækkes op til kirken. Her skubbes de ind i kirken og trækstangen afmonteres og lægges i en skinne under katafalken. Inde i kirken forsynes katafalken med et klæde, der dækker hjul og øvrig mekanik. Efter højtideligheden køres katafalken tilbage til kapellet og undervejs fungerer den fremragende som transportmiddel for de blomster, der skal lægges ud på gravstedet. ■

KORT NYT

1

20 stipendier til uddannelse i ledelse

Medarbejdere i folkekirken under CO10's forhandlingsområde kan nu søge stipendier til modulerne "Ledelse i praksis" og "Organisation" fra akademiuddannelserne. For at kunne søge, skal der være en klar aftale mellem Menighedsrådet og medarbejderen om, at medarbejderen kan deltage i uddannelsen.

De 20 medarbejdere, der bevilges et stipendiat, vil blive udvalgt af en gruppe bestående af repræsentanter for arbejdsgiverside og fagorganisationerne.

Der vil blive lagt vægt på, at medarbejderen har ledelsesrelaterede opgaver, eller at der er en aftale med menighedsrådet om, at medarbejderen vil få ledelsesrelaterede opgaver, når uddannelsen er gennemført.

Adgangskravene er en gymnasial uddannelse eller relevant erhvervsuddannelse + 2 års erhvervs erfaring.

Det første modul "Ledelse i praksis" afvikles i marts-april 2012 og omfatter bl.a.

- Forståelse for begrebet ledelse
- Medarbejdere og motivation
- Kommunikation
- Konflikt håndtering

Det andet modul "Organisation" afvikles til efteråret 2012 og vil omfatte:

- Organisationens indflydelse på ledelse og lederstil
- Organisationsudvikling
- Mødetyper; mål og formål
- Personlig handlingsplan og fremtidsbillede

Hvert modul er af 8-9 dages varighed + hjemmearbejde og afsluttes med en eksamen. Kursusstedet er Fredericia.

Ansøgningsfristen er 9. december 2011 og et ansøgningsskema vil være tilgængeligt på kirkeuddannelse.dk, hvor man også kan læse mere om projektet.

2

Ansøgning om midler fra Kompetencefonden

Midlerne fra Kompetencefonden skal bruges til udvikling af kompetencer for de ansatte i folkekirken m.v.

Ansøgning kan kun ske elektronisk i perioden:

Mandag d. 26. september 2011 til

mandag d. 28. november 2011.

Det elektroniske ansøgningsskema kan findes på www.kompetencefonden.km.dk, hvor der også er en vejledning om krav og procedure for ansøgningen.

Uddannelsesudvalget ønsker at fremme flg. kompetencer:

- Kompetencer som kan afhjælpe mangler på grundlæggende og almene kvalifikationer
- Kompetencer som støtter forbedringer i arbejdet, gerne med en afsmittende virkning på omgivelserne
- Kompetencer til gavn for arbejdsmiljøet
- Kompetencer som er relevante i forhold til arbejdsmarkedet

I forbindelse med medarbejderudviklingssamtalen (MUS) skal der udarbejdes en individuel udviklingsplan. De kompetenceudviklinger, der søges midler til, skal fremgå af denne udviklingsplan.

Der kan søges midler til dækning af kursusudgifter, vikarudgifter, undervisningsmateriale samt andre udgifter, der skal afholdes i forbindelse kurset.

Der ydes støtte til kurser og uddannelsesforløb, der afvikles efter d. 31. december 2011.

Når ansøgningen er indtastet får menighedsrådet automatisk tilsendt en kopi af ansøgningen via menighedsrådets e-post adresse. Modtages e-posten ikke efter kort tid, er der risiko for at ansøgningen ikke er gået igennem og det anbefales derfor at gentage indtastningen. Det er derfor en god ide at indtaste ansøgningen 1 uge før fristens udløb.

Ansøgningen skal godkendes af menighedsrådet senest mandag d. 5. december for at være gyldig. Stiftet skal senest mandag d. 5. december modtage den godkendte ansøgning.

Fordelingen forventes at finde sted i Kirkeministeriets uddannelsesudvalg fredag d. 10. februar 2012 og ansøgerne kan forvente at modtage besked om tilsagn eller afslag senest d. 1. marts 2012.

Midlerne fra Kompetencefonden kan søges hvert år. Kravene er de samme og ansøgningsfristen varierer ikke meget. Har du problemer med at opfylde de formelle krav til en ansøgning i år, er der ekstra god grund til at planlægge næste års ansøgning og få ønsker til efteruddannelse med i den kommende MUS-samtale.

3

Europæisk visneskimmel

er det danske navn på en "ny" plantesygdom, der truer et bredt spektrum af planter. Sygdommen fremkaldes af mikroorganismen *Phytophthora ramorum*, der tidligere var kategoriseret som en svamp. På grund af dens spredningsmekanismer, har *Phytophthora*-slægten nu fået sin helt egen kategori.

I USA kaldes sygdommen Sudden Oak Death (Pludselig Ege Død) Navnet er dog langt fra dækkende, idet det indtil nu er bevist, at ca. 150 plantearter er modtagelige for sygdommen. Sygdommen kan blandt mange andre angribe arter af Rhododendron, Bøg, Eg, Lærk, Cypres, Blåbær, Kornel m.m. På Rhododendron er et af tegnene, at bladene bliver brune ved basis på stilkens indløb. Senere bliver hele bladet brunt og krøller sammen. Sygdommen er konstateret i Danmark, i Søndre Anlæg i Herning, hvor en 40 år gammel rhododendron-plantning nu skal fjernes. At der er grund til at tage sygdommen alvorligt, kan bl.a. ses i Cornwall i England, hvor der indtil nu er fældet ca. 2 millioner japansk lærk. Store områder med lærk, der var blevet smittet i foråret, var døde i løbet af sommeren.

Har man mistanke om angreb af *Phytophthora ramorum*, skal det straks anmeldes til plantedirektoratet. Findes sygdommen i de mistænkte planter, vil man få påbud fra Plantedirektoratet om at fjerne og destruere de angrebne planter: *Phytophthora ramorum* er underlagt meget strenge regler om bekæmpelse og reglerne er de samme i hele Europa.

Kilde: Grønt miljø nr. 7, 2011

4

Fra ufaglært til faglært

Kompetenceudvikling af medarbejdere er i de senere år blevet et nøglebegreb, også i folkekirken. Efteruddannelsesprojektet er udviklet af Kirkeministeriet, Landsforeningen af Menighedsråd, 3F og FAKK i samarbejde med Statens Center for Kompetenceudvikling.

Efteruddannelsesprojektet er et tilbud til gravere, gravermedhjælpere og gartneriarbejdere, der har arbejdet mindst 3-4 år på en kirkegård. Det er også en betingelse, at de har gennemført flere AMU-uddannelser.

Deltagerne kan benytte de sædvanlige veje til at blive faglærte. De kan enten tage en voksenerhvervsuddannelse (VEUD), de kan gennemføre en fastlagt række AMU-uddannelser eller de kan tage en grundlæggende voksenuddannelse (GVU). I alle tilfælde afsluttes uddannelsen med en svendeprøve.

For alle 3 uddannelsesforløb gælder, at forløbene tilrettelægges individuelt med udgangspunkt i den enkelte medarbejders kvalifikationer. Inden forløbet planlægges inviteres medarbejderen til en individuel kompetencevurdering (IKV). Herefter udarbejdes en individuel uddannelsesplan, der sikrer, at medarbejderen opkvalificeres uden at skulle deltage i "unødvendige" uddannelsesmoduler.

Uddannelsesprojektet gennemføres rundt om på landets gartnerskoler. Det er vigtigt, at parterne i fællesskab gør sig klart, hvad uddannelsesforløbet har af praktiske konsekvenser mht. fravær, løn m.v. Eksempelvis skal en gartneriarbejder, der bliver anlægsgartner have mere i løn end før.

Tilbuddet om efteruddannelse med ekstraordinær støtte gælder kun i 2011; dvs. at uddannelsesforløbet skal være indledt inden udgangen af 2011. I projektet tilbydes menighedsrådene 17.500 kr. i ekstraordinær støtte pr. uddannelsesaftale til deltagerbetaling og vikardækning.

Der ydes VEU-godtgørelse (løntilskud) efter gældende regler.

Ring og hør mere:

Kontakt den nærmeste skole, der tilbyder gartneruddannelser, for yderligere information.

Virksomhedskonsulent Annie Sønderby, AMU Nordjylland, er koordinator for skoler og arbejdspladser i forhold til tilskudsansøgninger til Statens Center for Kompetenceudvikling. Annie Sønderby kan kontaktes på tlf. 21 20 71 96 eller på asb@amunordjylland.dk for nærmere oplysninger. Du kan også læse mere om uddannelsesprojektet på www.kirkeuddannelse.dk

KALENDEREN

8. - 10. februar 2012:

Krematoriekursus for medarbejdere.

DKL afholder kurset "Krematoriedrift efter filterinstallationerne". Kurset omfatter både praktisk og teoretisk undervisning og foregår på krematorierne i Kolding og Aarhus. Der er plads til 12 – 15 personer pr. kursus og kurset gentages til alle, der måtte ønske det, har været igennem. Et udførligt kursusprogram vil blive tilsendt forvaltningerne inden nytår og det vil ligeledes blive lagt ud på DKL's hjemmeside, www.dkl.dk

29. februar – 2. marts 2012:

Lederkursus på Vissenbjerg Storkro

FDK afholder lederkurset "Jura, Forvaltning og Økonomi" (modul 4). Se mere på FDK's hjemmeside, www.danskekirkegaarde.dk

14. marts 2012:

Kirkegårdskonferencen på Hotel Nyborg Strand

7. – 10. maj 2012:

Studietur til Tyskland og Holland

FDK og DKL arrangerer en studietur til Tyskland og Holland. Programmet vil blive tilsendt FDK's og DKL's medlemmer..

21. – 22. maj 2012:

Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur

Foreningen for Kirkegårdskultur holder årsmøde i Silkeborg i Århus Stift. Medlemmerne får tilsendt program og tilmeldingsoplysninger.

3. - 5. september 2012:

Årsmøde for DKL og FDK

Årsmødet i 2012 afholdes på Hotel Comwell i Kolding.

24. – 26. oktober 2012:

Lederkursus på Vissenbjerg Storkro

FDK afholder lederkurset "Ledelse og det personlige lederskab" (modul 1). Se mere på FDK's hjemmeside, www.danskekirkegaarde.dk

VELKOMMEN TIL NYE KOLLEGER

Per Hansen er tiltrådt som Kirkegårdsassistent d. 1. november på Rønne Kirkegård

Tom Olsen er tiltrådt d. 1. april som projektleder for det nye Fælleskrematorium i Ringsted

Flemming Hartung er tiltrådt som Kirkegårdsassistent d. 1. september på Sct. Marie Sogns Kirkegård i Sønderborg

Niels Jørgen Petersen er tiltrådt som kirkegårdsleder ved Ebeltoft Kirkegårde

Kirkegårdskort

- Opmåling
- Korttegning med EDB
- Informationssystemer
- Fremtidssikring
- Rådgivning
- Nummerering
- Protokoller

Landinspektørcentret A/S
Nygade 46, 7400 Herning, Tlf. 97 123688

PRAKTISK Udstyr I PROFESSIONEL KVALITET

Felco – Löwe – ARS – Silky – Wolf Garten & meget andet udstyr til det grønne område

AKTUELT

Gyllebo blodmel mod råvildtbid haves i 1 kg pakninger

Dansk Skovkontor A/S TLF 57 83 01 10
www.dansk-skovkontor.dk

Dansk Skovkontor A/S
Grundlagt 1950

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'
Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriers Landsforening

Oplag: 1.000 stk.
Abonnement: Kr. 300,- pr. år

Kontakt:
Lene Halkjær Jensen,
Humlebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142
E-mail: lene.bladet@mail.dk

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:
Klaus Frederiksen, Garnisons Kirkegård
Tlf. 3542 7951
E-mail: klaus@garnisonskirkegaard.dk

Sekretariat:
Vagn Andersen, Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 - Fax 45 86 41 57
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Danske Krematoriers Landsforening

Formand:
Allan Vest, Hjørring Kirkegård
Tlf. 9890 0555 – 2178 0367
E-mail: allan@hjoerringkirkegaard.dk

Sekretariat:
Hanne Ring
Tlf. 2068 9492
E-mail: admin@dkl.dk

Fagkonsulent:
Ernst Jensen, Vibevej 19, 8240 Risskov
Tlf. 8617 4512 – Fax 8617 4775
E-mail: ernst.jensen@dkl.dk

Se mere på www.dkl.dk

FRA REDAKTIONEN

Så kom det endelig – det længe ventede folketingsvalg. Dermed en ny regering og nye ministre: Velkommen til Kirkeminister Manu Sareen; som nok ikke var den minister, folkekirken havde ventet – men den vi har fået! Manu Sareen får hermed de bedste ønsker for sit fremtidige arbejde i Kirkeministeriet.

Regeringsskifter har det med også at medføre ændringer; i den sammenhæng er der er nok mange kirkegårdsledere og regnskabsførere, der ville udtrykke et fromt ønske om, at der ikke iværksættes flere større tiltag lige nu. Implementeringen af det nye regnskabssystem var – og er stadig - noget af en mundfuld og man må håbe på, at lanceringen GIAS-systemet forberedes bedre.

I tider med forandringer og nye samarbejds-

former på tværs af sognene, er det vigtigt, at det nære samarbejde fungerer godt: En organisation med et godt samarbejde har lettere ved at omstille sig til nye udfordringer. Det kommende nummer af KIRKEGÅRDEN kommer til at handle lidt om samarbejde og et godt arbejdsmiljø. Har du eksempler på et godt samarbejde – eller det modsatte, modtager redaktionen gerne dit indlæg.

Indlæg til bladet behøver ikke at være lange afhandlinger: Det kan også være et billede af en flot eller finurlig detalje på kirkegården; en fiks opfindelse, der har lettet det daglige arbejde eller noget helt tredje.

Indlæg til KIRKEGÅRDEN nr. 1, 2012 indleveres inden 30. december. Indlæg til nr. 2 afleveres inden 20. marts 2012.

Claudisvej 18, Dk-7430 Ikast, Telefon: +45 86865999, www.jessing.eu, info@jessing.eu

siden 1982

**FORNYELSE
MED RESPEKT
FOR TRADITION**

Se flere produkter på:
www.jessing.eu

JESSING
aps